

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Υπό LLOYD A. METZLER

Ἡ περίοδος τοῦ μεσοπολέμου ἦτο περίοδος ἀσυνήθων καὶ ἴσως ἄνευ προηγουμένου ἐξελίξεων εἰς τὸν τομέα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ὁ χρυσοῦς κανὼν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ κατὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, οὐδέποτε ἐπανεφέρθη ἐπὶ σταθερᾶς βάσεως καὶ αἱ τιμαὶ τῶν συναλλαγμάτων εἰς πολλὰς χώρας ἐσημείωσαν οὐσιώδεις διακυμάνσεις. Ἡ μεγάλη κάμψις τοῦ 1930, ἡ ὁποία ἐμείωσε μέγਾਲως τὸ ἐπίπεδον παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως εἰς πολλὰς χώρας, ἔσχε δραστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Οὔτε ὁ χρόνος τῆς ἐκδηλώσεως, οὔτε ἡ βαρῦτης τῆς κάμψεως ἦτο ἰσότιμος εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ἡ συνέπεια ἦτο σοβαρὰ διαταραχὴ τοῦ ἰσοζυγίου εἰς τὰς διεθνεῖς πληρωμὰς καὶ εἰσπράξεις πολλῶν χωρῶν. Ἐν μέρει διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν καὶ ἐν μέρει διὰ τὴν περιφρούρησιν τῶν ἐξασθενιζουσῶν ἀγορῶν ἀγαθῶν, ἡ μία χώρα μετὰ τὴν ἄλλην ἐπέβαλε προσθέτους φραγμοὺς εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον.

Ἀκόμη καὶ ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ ἀνάρρωσις, περὶ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας 1930 - 40, οἱ ἐμπορικὸι περιορισμοὶ καὶ αἱ εἰδικαὶ ἐμπορικὰ συμφωναί κατὰ μέγα μέρος διετηρήθησαν. Ὁ δεῦτερος Παγκόσμιος πόλεμος ἦτο φυσικὰ εὐκαιρία διὰ εὐρύτερους καὶ πληρεστέρους κυβερνητικοὺς ἐλέγχους τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἐπήρχετο ὁ πόλεμος, θὰ ἐκληρονομούσαμεν ἓνα πολυπλοκώτατον σύστημα ἐμπορικῶν διακανονισμῶν, κληροδοτηθέντων ἀπὸ τὴν ἀσταθῆ περίοδον. Κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου κατέστη καταφανέστερον ὅτι ἓνα τόσον πολυπλοκὸν σύστημα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ αὐτομάτως εἰς ἓνα σύστημα μὴ ρυθμιζομένου πολυμεροῦς ἐμπορίου καὶ ὅτι οἰαδήποτε ἀπόπειρα ἐπαναφορᾶς τοῦ παλαιοῦ συστήματος θὰ ἀπήτει συνεχῆ διεθνῆ ἐπίβλεψιν καὶ συνεργασίαν.

Αὕτη ἦτο ἡ ἀρχὴ ὀργανισμῶν ὅπως τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸν Ταμεῖον, ἡ Διεθνὴς Τράπεζα Ἀνασυγκροτήσεως καὶ Ἀναπτύξεως καὶ τῆς προτεινομένης Διεθνοῦς Ἐμπορικῆς Ὀργανώσεως. Τὸ μέλλον θὰ δεῖξη ἐὰν οἱ ὀργανισμοὶ αὗτοι θὰ κατορθώσουν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς σταθερᾶς καὶ σχετικῶς ἐλευθέρως διεθνοῦς οἰκονομικῆς τάξεως. Αἱ δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίζονται κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἀνάρρωσιν καὶ ἡ γενικὴ πορεία πρὸς τὴν κρατικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα περιέπλεξαν σοβαρῶς τὰ προβλήματα τῶν νέων ὀργανισμῶν.

Ὅπως δὲποτε, δὲν πρόκειται νὰ μελετηθοῦν ἐδῶ αἱ μελλοντικαὶ προοπτικαὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἢ ἡ μελλοντικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐμπορικῆς πολι-

*κῆς. Ούτε προτίθεται νὰ ἐκθέσω εὐρύτερον τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου κατὰ τὰ ἔτη τοῦ μεταπολέμου. Ἡ ἐμπορικὴ αὐτὴ ἔρευνα ἔχει ἤδη γίνῃ εἰς πολλὰς θαυμαστὰς μελέτας καὶ δὲν φαίνεται οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε ὠφέλιμον νὰ συνοψισθῇ ἡ ἐργασία τῶν ἱκανῶν αὐτῶν οἰκονομολόγων. Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι, κατὰ κύριον λόγον, μία ἀνασκόπησις ἢ σύνοψις τῶν προσφάτων μεταβολῶν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου. Αἱ ἐμπειρικαὶ ἐξελίξεις ἀναφέρονται εὐρέως λόγῳ τῆς βαθείας ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἤσκησαν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας. Ἄν καὶ ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος ἦτο περίοδος διαταραχῆς εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ἦτο ἐπίσης περίοδος ταχείας μεταβολῆς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς διεθνoῦς οἰκονομολογίας. Αἱ μεταβολαὶ ἦσαν τόσον πολλαί, πράγματι, ὥστε εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ συνοψισθοῦν ὅλαι. Ἐν τούτοις, φρονῶ ὅτι αἱ σημαντικώτεραι ἐκ τῶν προσφάτων ἐξελίξεων δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τέσσαρας κατηγορίας ὡς ἀκολουθῶς: 1) Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν καὶ ἡ θεωρία τῆς ἀπασχολήσεως, 2) ἡ διακύμανσις τιμῶν συναλλαγμάτων, 3) ἡ θεωρία τῆς τιμῆς καὶ διεθνὲς ἐμπόριον, 4) ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου. Παρ' ὅτι ἡ κατωτέρω ἐξέτασις οὐδόλως εἶναι ἐξαντλητικὴ, κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν κυριωτέρων συνεισφορῶν εἰς ἐκάστην τῶν τεσσάρων αὐτῶν κατηγοριῶν τῆς διεθνoῦς οἰκονομολογίας.

Ἡ θεωρία τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν

Ἡ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ἐσημειώθη εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν κατὰ τὸ 1930 ἤσκησε βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν κλάδων τῆς οἰκονομολογίας καὶ τοῦτο δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἀληθὲς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον παρὰ εἰς ἄλλους ἐξειδικευμένους τομεῖς. Δοθέντος ὅτι ἡ νέα ἀντιμετώπισις τῆς οἰκονομολογίας ἦτο κυρίως ἀναθεώρησις τῶν πατροπαράδοτων ἰδεῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρῆμα, τοὺς τόκους καὶ τὰς τιμὰς, ἦτο φυσικὸν ὅτι αἱ μεγαλύτεραι μεταβολαὶ εἰς τὴν διεθνή οἰκονομολογίαν ἐπήρχοντο εἰς τὰς νομισματικὰς ἀπόψεις τοῦ θέματος. Πραγματικῶς, ἐν τούτοις, ἡ ἐπανάστασις ἐξετάθη πολὺ πέραν τῆς νομισματικῆς θεωρίας, ὅπως θὰ δεῖξη ἡ περαιτέρω ἐξέτασις τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς.

Πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς «Γενικῆς θεωρίας» τοῦ Κέυνς, ἡ νομισματικὴ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ εὐρύτερον ἀναγνωριζόμενα οἰκονομικὰ δόγματα. Ἐπὶ 150 καὶ πλέον ἔτη οἱ Ἄγγλοι οἰκονομολόγοι καὶ ἄλλοι οἰκονομολόγοι τῆς ἀγγλικῆς παραδόσεως ἐπίστευσαν ὅτι τὸ νομισματικὸν σύστημα λειτουργεῖ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας νὰ τείνῃ αὐτομάτως πρὸς κατάστασιν ἰσορροπίας. Ἐὰν π.χ. μία χώρα εἶχεν ἔλλειμμα εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς μετὰ μίαν ἄλλην χώραν, ἀνεγνωρίζετο ὅτι μέρος τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πληρωμῶν τῆς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεταί εἰς χρυσὸν καὶ ἐπιστεῦετο ὅτι ἡ κίνησις τοῦ χρυσοῦ θὰ προεκάλει κάποιαν μεταβολὰς εἰς τὰς τιμὰς, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχομένως θὰ ἀποκαθίστων τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον. Λόγῳ τῆς ἠϋξημένης παροχῆς εἰς τὴν πλεονασματικὴν χώραν καὶ

τῆς μειωμένης παροχῆς πρὸς τὴν ἔλλειμματικὴν χώραν, αἱ τιμαὶ καὶ τὸ κόστος θὰ ἠϋξάνοντο εἰς τὴν πρώτην καὶ θὰ ἐπιπτον εἰς τὴν δευτέραν.

Τότε, ἡ ἔλλειμματικὴ χώρα θὰ καθίστατο σχετικῶς εὐθυνη ἀγορὰ διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ θὰ ἠϋξάνοντο αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς, ἐνῶ θὰ ἐμειοῦντο αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς. Συμφώνως πρὸς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, ἡ διαδικασία αὕτη θὰ συνεχίζετο μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως ἰσοζυγίου μεταξὺ πληρωμῶν καὶ εἰσπραξέων. Ἡ κλασσικὴ ἐρμηνεία τῆς διαδικασίας τῆς ἰσοζυγίσεως μετεβλήθη πιθανῶς διὰ τὴν ἀντιμετώπιση τὴν ἐπίδρασιν τῶν τόκων ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ κεφαλαίου, τὴν λάβην ὑπ' ὄψιν ἕνα σύστημα τμηματικῶν τραπεζικῶν ἀποθεμάτων, τὴν μελετήσῃ τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν κινήσεων τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν μεταβολῶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἰσοζύγια καὶ ἄλλους ἐπίσης τομεῖς, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἡ θεωρία παρέμεινε εἰς τὴν πραγματικότητά ὅπως εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑγγλων οἰκονομολόγων.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς παρουσίας ἀνασκοπήσεως, τὸ σημαντικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ κλασσικοῦ μηχανισμοῦ εἶναι ὁ κεντρικὸς ρόλος, τὸν ὅποιον ἀποδίδει οὗτος εἰς τὸ νομισματικὸν σύστημα. Ἡ κλασσικὴ θεωρία περιλαμβάνει σαφῆ ἀποδοχὴν τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, καθὼς καὶ τὴν συναφῆ ἀντίληψιν ὅτι ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἀπασχόλησις δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰς διεθνεῖς νομισματικὰς διαταραχάς. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ κλασσικὸν δόγμα παραδέχεται ὅτι ἡ αὔξησις ἢ ἡ μείωσις τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος ὀδηγεῖ εἰς αὔξησιν ἢ μείωσιν τῆς συνολικῆς ζήτησεως χρήματος δι' ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας καὶ ὅτι μεταβολὴ εἰς τὴν ζήτησιν χρήματος ἐπηρεάζει μᾶλλον τὰς τιμὰς καὶ τὸ κόστος παρά τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀπασχόλησιν. Ἡ κενυσιανικὴ ἐπανάστασις ἔθεσεν ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ τὰς δύο αὐτὰς βασικὰς ὑποθέσεις. Ἀπερίφθη ὁ νόμος τῶν Ἀγορῶν τοῦ Σαϊῦ, ὁ ὅποιος ὑπῆρξε τὸ πρόχωμα τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος ὅσον καὶ τῆς κλασσικῆς θεωρίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ τελικῶς ἀνεγνωρίσθη ἡ δυνατότης γενικῆς ὑπερπαραγωγῆς ἢ γενικῆς ἀνεργίας. Κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, τὸ νομισματικὸν σύστημα, θεωρούμενον ὡς ρυθμιστὴς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος περιέπεσεν εἰς δευτερεύουσαν σχετικῶς θέσιν καὶ οἱ οἰκονομολόγοι ἐτόνιζον ὅλον ἐν περισσώτερον τὰς συνεπείας τῶν συνηθειῶν ἀποταμιεύσεως καὶ δαπάνης ἐπὶ τῆς κυκλικῆς ροῆς τοῦ εἰσοδήματος.

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῶν θεμελίων τῆς κλασσικῆς θεωρίας, ὀλίγος χρόνος παρήλθε μέχρι τῆς ἐμφανίσεως νέας ἐρμηνείας τῆς διαδικασίας τοῦ ἰσοζυγίου εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Ἄν καὶ ἡ νέα θεωρία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἦτο ἄμεσος καρπὸς τῆς γενικῆς θεωρίας, αὐτὸς οὗτος ὁ Κέϋνες μικρὰν σχέσιν εἶχε μὲ ταύτην. Αἱ πρῶται συμβουλαὶ ὀφείλονται εἰς τὴν κ. Ρόμπινσον καὶ τὸν Ρ. Φ. Χάρροντ. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς θεωρητικὰς ὅσον καὶ πρακτικὰς συνεπείας τοῦ νέου δόγματος ἐμελετήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τῶν Χάμπερλερ, Σάλαντ, Κιντλεμπέργκερ, Μέτζλερ, Μάσλουπ καὶ ἄλλων. Ἡ οὐσία τῆς νέας θεωρίας εἶναι ὅτι ἕνα ἐξωτερικὸν γεγονός, τὸ ὅποιον αὐξάνει τὰς ἐξαγωγὰς μιᾶς χώρας, θὰ αὐξήσῃ ἐπίσης καὶ τὰς εἰσαγωγὰς, ἀκόμη καὶ χωρὶς τιμολογιακὰς μεταβολὰς, δοθέντος ὅτι ἡ μεταβολὴ εἰς τὰς ἐξαγωγὰς ἐπηρεάζει τὸ ἐπίπεδον τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς ἐκ

τούτου την ζήτησιν όλων τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις, αἱ κινήσεις εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀπασχόλησιν παίζουν εἰς τὸ νέον δόγμα τὸν ἴδιον ρόλον, τὸν ὁποῖον ἔπαιζαν αἱ κινήσεις τῶν τιμῶν εἰς τὸ παλαιὸν δόγμα. Πρὶν ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς τὴν σχέσιν τῆς ἀπασχολήσεως πρὸς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, θὰ ἔπρεπε, ἐν τούτοις, νὰ ἐξετάσωμεν ἐν συντομίᾳ ὠρισμένας ἐμπορικὰς μελέτας τῆς προσαρμοστικῆς διαδικασίας, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, διότι αἱ μελέται αὐταί, ἂν καὶ ἔγιναν βάσει τῶν κλασσικῶν κατευθύνσεων, εἶχον βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ μεταγενεστέρων ἐξελίξεων τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἐμπειρικαὶ μελέται καὶ ἡ κλασσικὴ θεωρία

Ὑπὸ τὴν παρακίνησιν τοῦ Τάουσιγκ, πολλοὶ οἰκονομολόγοι προέβησαν εἰς λεπτομερεῖς μελέτας τῆς διαδικασίας τῆς προσαρμογῆς ὑπὸ συνθήκας τόσοσιν σταθερότητος ὅσον καὶ διακυμάνσεως τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν. Δι' ἐκάστην τῶν μελετῶν αὐτῶν ἐπελέγη μία χρονικὴ περίοδος καθ' ἣν τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας εἶχεν ὑποστῆ κάποιαν ἐπίδρασιν διαταραχῆς καὶ κατόπιν ἐξητάσθη ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν αὐτοπροσηρμόσθη πρὸς τὴν διαταραχὴν. Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῶν περισσοτέρων ἐμπειρικῶν ἐρευνῶν ἦτο ὅτι ἡ διαδικασία ἰσοζυγισμοῦ ἐπῆλθε κατὰ μέγα μέρος καθ' ὃν τρόπον ἀντιμετωπιζέτο εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, δηλαδὴ αἱ κινήσεις τῶν τιμῶν καὶ τοῦ χρυσοῦ ἐπραγματοποιήθησαν καθ' ὃν τρόπον εἶχε προβλέψει ἡ κλασσικὴ θεωρία.

Βραδύτερον, αὐτὸς οὗτος ὁ Τάουσιγκ προέβη εἰς προσθέτους μελέτας, αἱ ὁποῖαι προσεκόμισαν νέα στηρίγματα εἰς τὴν ἄποψίν του. Ἐν τούτοις, ταυτοχρόνως, μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἀποδείξεις, τὰς ὁποίας εἶχε συγκεντρώσει ὁ Τάουσιγκ τὸν ἔκαμαν νὰ ἀμφιβάλλη διὰ τὴν ἐπάρκειαν τῆς κλασσικῆς θεωρίας.

Ὅχι ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰς διαταρακτικὰς ἐπιρροὰς καθ' ὃν τρόπον ὑπεστήριξεν ἡ κλασσικὴ θεωρία. Ἀντιθέτως, ἐφαίνοντο προσαρμοζόμενα πολὺ καλὰ καὶ πολὺ γρήγορα. Π.χ. ὅταν ἡ Μ. Βρεταννία ἠῤῥησε τὰς ἐξαγωγὰς κεφαλαίων, ὁ Τάουσιγκ παρετήρησεν ὅτι τὸ βρεταννικὸν ἰσοζύγιον τοῦ τρέχοντος λογαριασμοῦ αὐτοπροσηρμόσθη μὲ ἐκπληκτικὴν ταχύτητα πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν τοῦ κεφαλαίου, παρ' ὅτι τόσοσιν αἱ κινήσεις τοῦ χρυσοῦ ὅσον καὶ αἱ μεταβολαὶ τῶν τιμῶν ἐφαίνοντο σχετικῶς μικραί.

Ὁ Τάουσιγκ ἀναφέρει : «Αἱ πραγματικαὶ κινήσεις ἐμπορευμάτων φαίνονται νὰ ἔχουν προσαρμοσθῆ πρὸς τὸ μεταβαλλόμενον ἰσοζύγιον πληρωμῶν μὲ ἐκπληκτικὴν ἀκρίβειαν καὶ ταχύτητα. Ἡ διαδικασία, τὴν ὁποίαν προβλέπει ἡ θεωρία μας—ἡ ἀρχικὴ ροὴ εἰδῶν ὅταν συνάπτωνται δάνεια, ἡ πτώσις τῶν τιμῶν εἰς τὴν δανείζουσαν χώραν, ἡ αὔξησις εἰς τὴν δανειζομένην, ἡ ἐνδεχομένη ἠῤῥημένη κίνησις ἐμπορευμάτων ἐκ μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην—πάντα ταῦτα δυσκόλως ἀνεμένετο νὰ συμβοῦν ἡρέμως καὶ ταχέως. Ἐν τούτοις, δὲν παρετηρήθησαν ἐνδείξεις διαταραχῆς, ὡς προβλέπει ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις».

Ἡ ἡρεμία καὶ ἡ ταχύτης μὲ τὰς ὁποίας τὰ ἰσοζύγια πληρωμῶν πολλῶν χωρῶν ἐφαίνοντο αὐτοπροσαρμοζόμενα πρὸς τὰς μεταβαλλόμενας συνθήκας κατὰ τὰ πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἔτη, ὠδήγησαν τὸν Τάουσιγκ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κλασσικὴ θεωρία ἐνδέχεται νὰ ἀποτελεῖ ἀτελεῖ ἔρμηνείαν τοῦ μηχανισμοῦ προσαρμογῆς. «Πρέπει νὰ ὁμολογήσω», εἶπεν «ὅτι ἔχομεν ἐδῶ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλήρως κατανοητά. Ἐν μέρει, αἱ πληροφορίαι μας εἶναι ἀνεπαρκεῖς. Ἐν μέρει, ἡ ἕκ μέρους μας κατανόησις ἄλλων σχετικῶν θεμάτων εἶναι ἐπίσης ἀνεπαρκής». Ἀκόμη καὶ πρὸ τῆς διατυπώσεως τῆς θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως, ἱστορικαὶ μελέται ἐδείκνυον ὅτι ὁ ἰσοζυγισμὸς τῶν διεθνῶν πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδίδεται εἰς οἰκονομικὰς δυνάμεις μὴ μελετηθείσας εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν. Πορὰ τὰς ἀμφιβολίας του, ὁ Τάουσιγκ οὐδέποτε ἐγκατέλειπε τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρη ἄλλην ἔρμηνείαν τῆς διαδικασίας τῆς ἰσοζυγίσεως.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἔγιναν ἄλλαι ἐμπειρικαὶ μελέται, βάσει ἐντελῶς ἄλλων γραμμῶν, καὶ αὐταὶ ἔφεραν εἰς φῶς καὶ ἄλλας ἀμφιβολίας σχετικῶς μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν τιμολογιακῶν προσαρμογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίζοντο ὑπὸ τοῦ κλασσικοῦ δόγματος. Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος ἦτο περίοδος καθ' ἣν ἔγινον ἐκτεταμέναι μελέται ἐπὶ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζητήσεως μεμονωμένων προϊόντων καὶ αἱ μελέται ἀπέδειξαν, σχεδὸν χωρὶς ἐξαιρέσιν, ὅτι αἱ πωλούμεναι ποσότητες ἐπηρεάζοντο ἀπὸ τὰς τιμολογιακὰς μεταβολὰς πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον ὑπετίθετο προηγουμένως. Εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀπεδείχθη ὅτι αἱ μεταβολαὶ ἦσαν τόσον μικραὶ ὥστε ἦσαν σχεδὸν ἀμελητέαι. Μέχρι πρὸ ὀλίγου, δὲν εἶχον γίνεαι μελέται ἐπὶ τῶν ἐλαστικότητων τῆς ζητήσεως εἰσαγωγῶν συνολικῶς, ἀλλ' ὅταν ἔγιναν ἐπεβεβαίωσαν τὴν ὑπόθεσιν, ἡ ὁποία εἶχε προκύψει ἀπὸ παλαιότερας μελέτας ἐπὶ μεμονωμένων ἐμπορευμάτων, ὅτι ὁ φυσικὸς ὄγκος τῶν εἰσαγωγῶν ἐνδέχεται νὰ μὴ ἐπηρεάζη τὰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν. Π.χ., ὁ Χίνσοου ὑπελόγισε μίαν ἐλαστικότητα ζητήσεως εἰσαγωγῶν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας 0,5 περίπου, ἐνῶ μία μελέτη τῶν βρετανικῶν εἰσαγωγῶν ἐδείκνυεν ἐλαστικότητα τῶν τιμῶν κατὰ 0,64 περίπου.

Ἐὰν αἱ ἐλαστικότητες αὐταὶ ἀντανაკλοῦν γενικῶς τὰς τιμολογιακὰς ἐλαστικότητας, εἶναι καταφανές ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ κλασσικοῦ μηχανισμοῦ εἶναι ἀκόμη περισσότερον δυσεξήγητος ἀπὸ ὅσον εἶχεν ὑποθέσει ὁ Τάουσιγκ. Ὅχι μόνον προεκάλεσαν τὴν μὲ ἐκπληκτικὴν ταχύτητα κίνησιν τῶν ἐμπορικῶν ἰσοζυγίων, ἀλλὰ καὶ τὴν κίνησιν των πρὸς τὴν προβλεφθεῖσαν κατεύθυνσιν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ φυσικὸς ὄγκος τῶν εἰσαγωγῶν ἀνταποκρίνεται συνήθως κατὰ μικρὸν μόνον ποσοστὸν πρὸς τὰς μεταβολὰς εἰς τὰς ἀντιστοίχους τιμὰς. Διὰ νὰ ἀποδοθοῦν αἱ παρατηρηθεῖσαι προσαρμογαὶ εἰς τὰς μεταβολὰς εἰς τὰς ἀντιστοίχους τιμὰς, θὰ ἔπρεπεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις νὰ συναχθῆ ὅτι αἱ ἐλαστικότητες τῆς ζητήσεως εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ ἐκείνας, πού πράγματι ἐμετρήθησαν.

Εισόδημα και ισοζύγιον πληρωμῶν

Ἄν καὶ ἡ κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον συσσωρευθεῖσα ἐμπειρία ἀπέδειξε σαφῶς τὴν ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ισοζυγίου πληρωμῶν, δὲν ἔγιναν οὐσιώδεις ἀναθεωρήσεις τῆς παραδεδεγμένης θεωρίας μέχρις ὅτου ὁ Κέϋνς ἐδημοσίευσε τὴν «Γενικὴν θεωρίαν» του. Ἐκτοτε, ὁ ἑλλείπων κρίκος εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν κατέστη σχεδὸν αὐτομάτως καταφανής. Ἡ ταχεῖα ἀναπροσαρμογὴ τοῦ ισοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας, τὴν ὁποίαν εἶχε παρατηρήσει ὁ Τάουσσικ καὶ ἡ ὁποία ἐφαίνετο ἐπισυμβαίνουσα χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν μεταβολῶν τῶν τιμῶν ἢ μεταβολῶν τῆς πολιτικῆς τῆς κεντρικῆς τραπεζῆς, διεπιστώθη ὅτι ἦτο κατὰ μέγα μέρος τὸ ἀποτέλεσμα κινήσεων τοῦ εισοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως. Π.χ., ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ χώρα Α αὐξάνει τὰς ἐκ τῆς Β χώρας εἰσαγωγὰς τῆς καὶ οὕτως ἐμφανίζεται ἔλλειμμα εἰς τὸ ισοζύγιον πληρωμῶν τῆς Α χώρας. Ἀρχικῶς, τὸ ἔλλειμμα ἐνδέχεται νὰ χρηματοδοτηθῆ δι' ἀποστολῶν χρυσοῦ ἢ διὰ μιᾶς κινήσεως βραχυπροθέσμων ὑπολοίπων, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς μεθόδου χρηματοδοτήσεως, ἕνας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐτόματος μηχανισμὸς θὰ ἀντισταθμίση συντόμως μέρος τουλάχιστον τῆς ἀρχικῆς διαταραχῆς.

Εἰς τὰς ἐξαγωγικὰς βιομηχανίας τῆς Β χώρας θὰ αὐξάνεται τὸ εισόδημα καὶ ἡ ἀπασχόλησις. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ζήτησις ἐγχωρίων ἀγαθῶν θὰ αὐξηθῆ εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ἡ ζήτησις θὰ ἐπεκταθῆ ἀπὸ τὰς ἐξαγωγικὰς βιομηχανίας εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκονομίαν. Καθὼς θὰ αὐξάνωνται ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἀπασχόλησις ἡ χώρα Β θὰ αὐξάνῃ τὰς εἰσαγωγὰς τῆς ἀπὸ τὴν Α, ἀντισταθμίζουσα οὕτω μέρος ἢ, πιθανῶς, τὸ σύνολον τῆς ἀρχικῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν πρὸς τὴν Α.

Αὕτη εἶναι, ἐν ὀλίγοις, ἡ ἀναθεωρημένη θεωρία τοῦ ισοζυγίου πληρωμῶν, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς ἀπασχολήσεως. Ἄν καὶ ἡ νέα θεωρία, ὑπὸ ὠλοκληρωμένην μορφήν, διευτυπώθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς κυρίας Ρόμπινσον καὶ τοῦ Χάρροντ εἰς προαναφερθείσας ἐργασίας, τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά τῆς ἀνάγονται εἰς τὸ 1936, ὅποτε ὁ Πάις ἐδημοσίευσε ἕνα ἀξιόλογον ἄρθρον.

Τὸ σημαντικώτερον, πιθανῶς, χαρακτηριστικὸν τῆς νέας ἀντιλήψεως εἶναι ἡ σχετικὴ ἀνεξαρτησία τῆς ἀπὸ τὴν τραπεζικὴν πολιτικὴν. Αἱ συσσωρευτικαὶ κινήσεις παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται μέγα μέρος τῆς προσαρμογῆς τοῦ ισοζυγίου πληρωμῶν, θὰ ἐπηρεάζωνται κανονικῶς μόνον εἰς μικρὰν ἑκτασιν ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τῆς κεντρικῆς τραπεζῆς. Εἰς πολὺ μεγαλυτέραν ἑκτασιν, αἱ κινήσεις αὐταὶ τοῦ εισοδήματος ἀποτελοῦν ἄμεσον συνέπειαν τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν ζήτησιν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Π.χ. εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα, ἐὰν τὸ ἀρχικὸν πλεόνασμα τῆς χώρας Β ἀντεσταθμισθῆ ἀπὸ εἰσροὴν χρυσοῦ εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἡ κεντρικὴ τράπεζα ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐξουδετερώσῃ ἢ νὰ στειρώσῃ τὸν χρυσόν. Μὲ ἄλλας λέξεις, αἱ τραπεζικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐκροὴν χρυσοῦ, αὐξάνουσαι εἴτε τὰ ἀποθεματικά, τὰ ὁποία θὰ πρέπει νὰ διατηροῦν αἱ τράπε-

ζαι, είτε τὸ ἐν κυκλοφορίᾳ ποσὸν τοῦ χρήματος. Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης εὐκόλως νὰ τὸ ἐπιτύχουν πωλοῦσαι χρεόγραφα.

Ἄν καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀποταμίευσις ἦτο πολὺ εὐαίσθητη εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ τόκου, ἡ ἐπίδρασις της, ἐν τούτοις, δὲν θὰ ἀνέκοπτε τὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὁποία ἤρχισεν εἰς τὰ ἐξαγωγικὰ ἐμπόρια καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ διαδικασία προσαρμογῆς θὰ ἠδύναντο νὰ συνεχίζεται ὡς καὶ πρότερον. Ὁ διαχωρισμὸς τοῦ συγχρόνου μηχανισμοῦ ἰσοζυγίσεως ἀπὸ τὴν τραπεζικὴν πολιτικὴν ἐξηγεῖ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἡ τάσις ἰσοζυγίσεως μεταξὺ ἐξωτερικῶν πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων εἶναι ἐνίοτε καταφανής, ἀκόμη καὶ ὅταν αἱ τράπεζαι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐπεμβαίνουν ἐξουδετερωτικῶς. Πλὴν τῆς ἐπιδράσεώς της ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ κεφαλαίου, ἡ τραπεζικὴ πολιτικὴ δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μόνον διὰ τῆς κυκλικῆς ροῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ σχέσις τῆς τραπεζικῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν κυκλικὴν ροὴν εἶναι ἐλαφροτάτη καὶ ἀβεβαία. Ὅπως εἶπεν ὁ Π. Β. Γουόλ: «Δοθέντος ὅτι αἱ κινήσεις τοῦ χρυσοῦ (ἢ γενικώτερον, αἱ μεταβολαὶ τῶν ἀποθεμάτων) καὶ αἱ προσαρμογαὶ τοῦ προεξοφλητικοῦ ἐπιτοκίου ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κεντρικὴν θέσιν των εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς προσαρμογῆς τῶν διεθνῶν τιμῶν, τὸ πρόβλημα τοῦ "σεβασμοῦ τῶν κανόνων τοῦ παιχιδίου", ὡς νοεῖται συνήθως, χάνει μέγα μέρος τῆς σημασίας του».

Ἐν ὀλίγοις, μία κεντρικὴ τράπεζα, ἐπιχειροῦσα νὰ σταθεροποιήσῃ δι' ἀντισταθμίσεως τὰς αὐξανόμενας ἐξαγωγὰς διὰ τῆς πωλήσεως χρεογράφων δὲν ἐπεμβαίνει πράγματι πολὺ εἰς τὸν μηχανισμόν «φυσικῆς» ἰσοζυγίσεως. Ἄλλ' οὔτε ἐπιτυγχάνει μεγάλην σταθερότητα.

Προγενέστεραι θεωρίαι

Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περιγραφὴν τοῦ μηχανισμοῦ ἰσοζυγίσεως, ἡ ρύθμισις τῶν διεθνῶν πληρωμῶν καὶ ἐσόδων διὰ μεταβολῶν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως, ἀνεφέρθη ἐπανειλημμένως ὡς ἡ «νέα» ἢ «ἀναθεωρημένη» ἢ «σύγχρονος» θεωρία. Ἄν καὶ ἡ θεωρία αὕτη περιέχῃ ἀναμφισβητήτως σημαντικὰ στοιχεῖα καινοτομίας, ὥστε εὐλόγως νὰ χαρακτηρίζεται ὡς νέα ἢ σύγχρονος θεωρία, ἔχει ἐπίσης, ὅπως καὶ ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ καινοτομίαι, σημαντικὰ παλαιότερα στοιχεῖα. Πράγματι, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν περιληπτικῶν μελετῶν τοῦ Βίνερ, εἶναι τώρα σαφές ὅτι ἀκόμη καὶ πολλοὶ Ἄγγλοι οἰκονομολόγοι, οἱ ὁποῖοι συνήθως θεωροῦνται ὡς μέλη τῆς κλασσικῆς σχολῆς προσεχώρησαν εἰς μίαν θεωρίαν προσαρμογῆς, ἡ ὁποία διέφερε κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν κλασσικὴν θεωρίαν καὶ εἶχε πολλὰ τὰ κοινὰ μετὰ τὴν σύγχρονον ἄποψιν.

Π.χ. ὁ Ρικάρντο ἐπίστευεν ὅτι ὠρισμένοι διαταραχαὶ εἰς τὸ διεθνὲς ἰσοζύγιον, ὅπως ἡ αὐξησις τῶν εἰσαγωγῶν ἀγροτικῶν προϊόντων λόγω μειώσεως τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπανορθωθοῦν χωρὶς κινήσεις χρυσοῦ ἢ ἀντιστοίχους τιμολογιακὰς μεταβολὰς. Ἄν καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου συλλογισμὸς τοῦ ἦτο κάπως σκοτεινός, ὁ Γουήτλεϋ, ὡς δεικνύει

ὁ Βίνερ, ἔδωσε μίαν τοῦ ἰδίου τύπου περιγραφὴν τῆς προσαρμογῆς, ἣ ὁποία ἐδείκνυε σαφῶς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ διεθνεῖς λογαριασμοὶ ἠδύνατο νὰ ἰσοζυγίζωνται χωρὶς κινήσεις χρυσοῦ ἢ μεταβολὰς τιμῶν. Ὁ Γουήτλεϋ ὑπεστήριζεν, ὅτι ἢ ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἠϋξανε τὰς εἰσαγωγὰς τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, λόγῳ ἀποτυχίας τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς τῆς, θὰ ἠϋξάνοντο τὰ εἰσοδήματα τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐξαγωγέων καὶ ὅτι ἡ ἰκανότης τῶν ἐξαγωγέων αὐτῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγγλικῶν ἀγαθῶν θὰ ἦτο, κατὰ συνέπειαν, μεγαλύτερα τῆς προηγουμένης, ἀκόμη καὶ χωρὶς μεταβολὴν τῶν τιμῶν.

Μὲ ἄλλας λέξεις, εἰς κάποιαν ἑκτασιν, τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν ἔπεινε νὰ αὐτορρυθμισθῆ διὰ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Παρομοία ἀποψις διευτώθη βραδύτερον (1840) ὑπὸ τοῦ Λόγκφρηλτ καὶ μεταγενεστέρως (889) ὑπὸ τοῦ Μπάσταμπλ, ὁ ὁποῖος ἐφήρμοσε τὴν θεωρίαν αὐτὴν περὶ ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὴν διαταραχὴν, ἣ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὴν πληρωμὴν ἐνὸς δανείου. Ὁ Μπάσταμπλ ὑπεστήριζεν ὅτι μία πληρωμὴ ἀπὸ μίαν χώραν Α πρὸς μίαν χώραν Β θὰ ἠϋξάνεν αὐτομάτως τὴν ἀγοραστικὴν δυνάμιν τῆς εἰσπραττούσης χώρας καὶ θὰ ἐμείωνε τὴν ἀγοραστικὴν δυνάμιν τῆς χώρας, ἣ ὁποία πληρώνει. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς Α θὰ ἐμειοῦντο, ἐνῶ θὰ ἠϋξάνοντο αἱ εἰσαγωγαὶ τῆς Β, ἀκόμη καὶ χωρὶς μεταβολὴν τῶν τιμῶν καὶ ὁ Μπάσταμπλ ἐπίστευεν ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἡ πληρώνουσα χώρα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη ἕνα πλεόνασμα ἐξαγωγῶν ἴσον πρὸς τὰς ἐτησίας πληρωμάς, χωρὶς κινήσεις χρυσοῦ. Κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, ἰδέαι ὅμοιαι πρὸς ἐκείνας τοῦ Μπάσταμπλ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν γνωστοτάτην θεωρίαν τοῦ Ὁχλιν καὶ ἄλλων Σκανδιναυῶν οἰκονομολόγων, καθ' ἣν αἱ ἐπανορθώσεις καὶ παρόμοιαι μεταφοραὶ δύνανται νὰ πραγματοποιοῦνται δι' ἀλλαγῶν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ ὅτι δὲν ὑφίσταται λόγος μεταβολῶν τῶν τιμῶν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ περὶ ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐπιχειρήματα ὁμοιάζουν ἐκπληκτικῶς μὲ τὴν θεωρίαν, ἣ ὁποία ἐξητάσθη ἤδη εἰς τὴν ἀνασκόπησιν ταύτην. Κατὰ τί λοιπὸν δικαιολογεῖται ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς προσαρμογῆς διὰ μεταβολῶν τοῦ εἰσοδήματος ὡς νέας καὶ συγχρόνου θεωρίας; Κατὰ τί διαφέρει ἀπὸ τὰς θεωρίας τῶν Γουήτλεϋ, Ρικάρντο, Μπάσταμπλ, Ὁχλιν καὶ ἄλλων; Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ διαφορὰ ἐγκεῖται κυρίως εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ παλαιότεραι διατυπώσεις ἐστεροῦντο θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως ἢ τοῦ εἰσοδήματος καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσουν ἕως ποῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ ἡ διαδικασία προσαρμογῆς. Ὡρισμένοι ἀπὸ τὰς παλαιὰς διατυπώσεις ἦσαν ἀόριστοι καὶ ἀμφίβολοι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑκτασιν τῶν κινήσεων τοῦ εἰσοδήματος, ἐνῶ αἱ νεώτεροι ἦσαν συχνὰ ἐσφαλμένοι.

Π.χ. κατὰ τὰς παλαιότερας συζητήσεις ὑπῆρχεν ἔντονος τάσις προσκόλλησεως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι προέχει πάντοτε ἡ πλήρης ἀπασχόλησις καὶ ὡς ἐκ τούτου τάσις νὰ θεωρῆται ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν μεταβιβάσεως χρήματος, ἡ ἀγοραστικὴ δυνάμις αὐξάνεται εἰς τὴν εἰσπράττουσαν χώραν καὶ μειοῦται εἰς τὴν πληρώνουσαν ἀκριβῶς κατὰ τὸ μεταβιβασθὲν ποσόν. Ὅπως εἶπεν ὁ Ἰβερσεν, «...τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὰς

δύο χώρας παραμένει ἀμετάβλητον. Μόνον ἡ μεταξύ αὐτῶν κατανομή μεταβάλλεται». Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συγχρόνου θεωρίας τῆς ἀπασχολήσεως, εἶναι προφανές ὅτι τὸ δόγμα αὐτὸ τῆς διατηρήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον συζητεῖτο κατὰ τὰς προ-κεῦνσιανὰς συζητήσεις, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῆ. Ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν δευτερεύουσαι καθὼς καὶ κύρια μεταβολαὶ τοῦ εἰσοδήματος, εἶναι προφανές ὅτι ἐπῆλθε κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀπλῆ ἀλλαγὴ εἰς τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν. Ἐπὶ πλέον ἐπέρχεται σαφὴς μεταβολὴ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀπασχολήσεως, τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ νέα θεωρία διαφέρει ἀπὸ τὸ παλαιότερον δόγμα μεταβολῶν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως κατὰ τὸ ὅτι ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ θέτῃ ὅρια εἰς τὰς μεταβολὰς αὐτὰς τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁπωσδήποτε νὰ καθορίζη τοὺς ὅρους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτῶνται αἱ μεταβολαί. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ θεωρία τῶν Μπάσταμπλ καὶ Ὀχλιν ἀποτελεῖ σκαλοπάτι πρὸς τὴν νέαν θεωρίαν, ἀλλ' αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐξηγεῖ πλήρως τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἰσοζύγια πληρωμῶν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τοῦ εἰσοδήματος.

Ὅρια εἰς τὴν διαδικασίαν προσαρμογῆς

Ἐὰν ἡ σύγχρονος θεωρία καθορίζη σαφέστερα ὅρια ἀπὸ τὰς προγενεστέρας εἰς τὴν ἰσοζυγιστικὴν ἐπιρροὴν τῶν κινήσεων τοῦ εἰσοδήματος, ποῖα εἶναι τὰ ὅρια ταῦτα; Ἰδιαιτέρως ἡ θεωρία τῆς ἀπασχολήσεως ἀποτελεῖ πλήρη ἐρμηνείαν τῆς ἰσοζυγιστικῆς διαδικασίας ἢ μερικὴν ἐρμηνείαν; Διὰ νὰ δοθοῦν πλήρεις ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μελετηθοῦν μὲ σημαντικὴν λεπτομέρειαν τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ κατωτέρω παρατηρήσεις θὰ περιορισθοῦν εἰς μίαν περίληψιν γενικῶν συμπερασμάτων καὶ εἰς ἔκθεσιν τῶν ἀντιλήψεων ὠρισμένων οἰκονομολόγων.

Ἡ ἰσοζυγιστικὴ διαδικασία σχετίζεται στενῶς πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἀποκληθῆ «ἡ θεμελιώδης ταυτότης τοῦ εἰσοδήματος διὰ μίαν ἀνοικτὴν οἰκονομίαν». Ἡ ταυτότης αὐτὴ ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι, εἰς ἐκάστην χώραν, αἱ ἀποταμιεύσεις ἀποτελοῦν τὸ ἄθροισμα δύο στοιχείων: 1) Τῆς καθαρᾶς ἐγχωρίας ἐπενδύσεως, 2) τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐπὶ τοῦ τρέχοντος λογαριασμοῦ. Ἄν καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ταυτότητα, καὶ εἶναι ἀπλῶς καθορισμὸς τῶν ἀποταμιεύσεων καθ' οἵανδήποτε λογιστικὴν περίοδον, ἠδύνατο ἐπίσης νὰ θεωρηθῆ ὡς ὅρος ἐξισορροπήσεως, ἐφ' ὅσον ὅλα τὰ συστατικὰ στοιχεῖα ἐρμηνεύονται ὡς προβλεπόμενα ἀποταμιεύσεις, προβλεπομένη ἐπένδυσις κλπ.

Ἄς ἴδωμεν τώρα, πῶς ἡ ταυτότης τοῦ εἰσοδήματος δύναται νὰ ἰσχύσῃ εἰς τὴν παλαιότεραν ἐξέτασίν μας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μεταξύ τῶν χωρῶν Α καὶ Β, ὅταν τὸ ἰσοζύγιον τοῦτο διαταράσσεται λόγῳ τῆς νῦν ἐξημένης ζητήσεως προϊόντων τῆς Β χώρας εἰς τὴν Α χώραν.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν κατάστασιν εἰς τὴν χώραν Β, τὴν χώραν ἢ ὁποία

ἔχει ἀρχικῶς αὐξησιν τῶν ἐξαγωγῶν. Δοθέντος ὅτι τὸ εἰσοδήμα αὐξάνεται εἰς τὴν Β, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον ὅτι αἱ ἀποταμιεύσεις, ἐρμηνευόμεναι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς προβλέψεως, θὰ αὐξηθοῦν ἐπίσης: Ἀπὸ τῆν σχέσιν ἀποταμιεύσεων—ἐπενδύσεως προκύπτει ὅτι τὸ ἄθροισμα τῆς ἐγχωρίου ἐπενδύσεως, ὁμοῦ μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τρέχοντος λογαριασμοῦ, πρέπει νὰ εἶναι ἐπίσης μεγαλύτερον ἐν σχέσει μὲ τὸ παρελθόν. Οὕτως, ἡ καθαρὰ ἐγχωρία ἐπένδυσις πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερα παρὰ ἀρχικῶς ἢ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τρέχοντος λογαριασμοῦ πρέπει νὰ εἶναι εὐνοϊκὸν διὰ τὴν Β ἢ θὰ πρέπει νὰ ἐπέλθῃ κάποιος συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν.

Ποῖον εἶναι τὸ πιθανώτερον;

Κατὰ τὰς παλαιότερας διερευνήσεις τῆς ἰσοζυγιστικῆς διαδικασίας ὑπὸ τῆς κυρίας Ρόμπινσον καὶ τοῦ Ρ. Χάρροντ ὑπῆρχε τάσις νὰ λαμβάνεται ὡς δεδομένον τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐπενδύσεων καὶ νὰ ἐξετάζεται μόνον ἡ ἐπιρροή τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς καταναλώσεως ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἡ ἰσοζυγιστικὴ διαδικασία εἶναι καταφανῶς ἀτελής. Π. χ., ἐὰν εἰς τὴν χώραν Β δὲν αὐξηθοῦν αἱ ἐγχώριοι ἐπενδύσεις καὶ ἀποταμιεύσεις δύνανται νὰ ἀνέλθουν ἄνω τοῦ προηγουμένου ἐπιπέδου μόνον κατὰ τὸ ποσοστὸν κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τρέχοντος λογαριασμοῦ παραμένει εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν χώραν ταύτην. Ἡ ἀναφερομένη αὐξησης τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν Β θὰ ἀντισταθμίζεται οὕτως ἐν μέρει, ἀλλ' ὄχι ἐν ὄλῳ ἀπὸ τὸ πλεόνασμα τῆς χώρας ταύτης εἰς τὸν τρέχοντα λογαριασμόν.

Μεταγενέστεραι ἐρευναι ἐτροποποίησαν κατὰ τι τὴν ἄποψιν ταύτην, ἀποδεικνύουσαι ὅτι, ὅπωςδήποτε, βραχυπροθέσμως, ἡ ἐπένδυσις αὕτη ἐνδέχεται νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος καὶ αἱ ἀναφερόμεναι συσσωρευτικαὶ κινήσεις τοῦ εἰσοδήματος δύνανται νὰ εἶναι συνεπῶς ἀρκετὰ εὐρεῖαι, ὥστε νὰ ἀντισταθμίζουν πλήρως τὴν διαταραχὴν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Παρ' ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι διαφοραὶ ἀντιλήψεων σχετικῶς μὲ τὸν ρόλον τῆς ἀναφερομένης ἐπενδύσεως, τὸ συμπέρασμα τῶν περισσοτέρων οἰκονομολόγων φαίνεται νὰ εἶναι ὅτι, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, ἡ ρύθμισις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας διὰ κινήσεων εἰσοδήματος φαίνεται νὰ εἶναι ἀτελής.

Παρελθὸν καὶ μέλλον

Ὅπως ἡ κλασσικὴ θεωρία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ἡ θεωρία, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἀντιμετωπίζει ἕνα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐτόματον μηχανισμόν ἰσοζυγίσεως. Ἐν τούτοις, ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, ἡ νέα θεωρία, ὅπως εἶδομεν, ἰσχύει δι' ἕνα μόνον μέρος τῆς προσαρμογῆς καὶ οὕτως ἀποτελεῖ θεωρίαν τόσον τῆς ἰσοροπίας ὅσον καὶ τῆς διαταραχῆς τῆς. Ἐπὶ πλέον, ἡ συσσωρευτικὴ κίνησις τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ οὐσία τῆς νέας θεωρίας, δὲν θὰ ἐπέλθῃ, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐπίδρασις τῆς διαταραχῆς ἐπηρεάζῃ τὴν κυκλικὴν ροὴν τοῦ εἰσοδήματος, καθὼς καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Οὕτως, ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας εἰς κερδοσκοπικὰς μεταβιβάσεις κεφαλαίων ἢ ἄλλας διαταραχάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κυκλικῆς ροῆς τοῦ εἰσοδήματος θὰ εἶναι πιθανῶς βραδεῖα καὶ ἀσήμαντος. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἡ ἀρχικὴ διαταραχὴ εἶναι αὐξησις ἢ μείωσις τῶν ἀμέσων ἐπενδύσεων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ οἰοῦνδήποτε ἄλλο γεγονός μεταβάλλον τὴν ροὴν τοῦ εἰσοδήματος, ἡ ἐπιγενὴς προσαρμογὴ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν πρὸς νέας συνθήκας θὰ εἶναι πιθανῶς οὐσιώδης. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἢ ἄλλης, ἡ νέα θεωρία διαφέρει ἀπὸ τὴν κλασσικὴν, διότι ἡ προσαρμογὴ, ἡ ὁποία ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς κλασσικῆς θεωρίας ἦτο κατὰ πολὺ ὁμοία, ἀνεξαρτήτως τῆς φύσεως τῆς ἀρχικῆς διαταραχῆς.

Ἐν τούτοις, πιθανῶς, ἡ μεγαλυτέρα διαφορὰ εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῆς προσαρμογῆς. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἄποψιν, μία χώρα ἔχουσα ἔλλειμμα εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς εἶναι πιθανὸν νὰ ἐξαλείψῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦτο, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, μέσῳ ἐνὸς χαμηλοῦ ἐπιπέδου εἰσοδήματος ἢ ἀπασχολήσεως.

Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ ἐσωτερικῆς σταθερότητος καὶ διεθνῶς ἰσορροπίας, ἡ ὁποία ἐπὶ μακρὸν ἀπετέλει οἰκεῖον τμήμα τῆς κλασσικῆς νομισματικῆς θεωρίας, φαίνεται οὕτως ὅτι ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα παρ' ὅτι ὑπετίθετο ἀρχικῶς. Εἰς ἓνα ἀσταθῆ κόσμον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει ἐκάστη συγκριμένη χώρα δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἐπιλογὴ μεταξὺ τῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν καὶ τῆς διεθνῶς ἰσορροπίας, ὡς ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς κλασσικῆς θεωρίας, ἀλλὰ μεταξὺ σταθερότητος τῆς ἀπασχολήσεως καὶ διεθνῶς ἰσορροπίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀναγνωρίζεται συνεχῶς περισσότερον ἢ σύγκρουσις αὕτη καὶ αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐπιλύσεώς της. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπὸ τῆς διεθνῶς συνεργασίας ἐξασφαλίσεως ἐνὸς ἰσορροποῦ καὶ σταθεροῦ ρυθμοῦ οικονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον κατέστη οὕτω συνεχῶς καταφανεστέρα.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ἔχουν πραγματοποιηθῆ πολλὰ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἐν τούτοις, εἶναι σχεδὸν παντοῦ καταφανῆς μία μεταβολὴ εἰς τὴν στάσιν ἐκάστης χώρας πρὸς τὸν ἔλεγχον τοῦ ρυθμοῦ τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος. Ἄν καὶ τὸ διεθνὲς σχέδιον σταθεροποιήσεως δὲν εἶναι ἀκόμη δημοφιλές, πολλοὶ χώροι καταρτίζουν σχέδια διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῶν οικονομῶν των καὶ τὴν πλήρη χρησιμοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν των. Μένει νὰ ἴδωμεν πόσον ἐπιτυχῆ θὰ εἶναι τὰ νέα προγράμματα, τῶρα πού παρήλθεν ἡ μακρὰ μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τὸν πόλεμον εἰς τὴν εἰρήνην. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν κρίσιν μου, τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, χωρὶς νὰ ἐξαλείψουν ὅλας τὰς διακυμάνσεις τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος, θὰ ἐξαφανίσουν πιθανῶς τὰς μεγάλας κινήσεις τῆς ἀπασχολήσεως, τὰς ὁποίας συνδέομεν μὲ τοὺς μεγάλους ἐπιχειρηματικούς κύκλους. Ἐὰν συμβαῖνῃ αὐτό, οἱ συνθήκαι διεξαγωγῆς τοῦ διεθνῶς ἐμπορίου εἰς τὸ μέλλον θὰ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικαὶ ἐπίσης ἀπὸ τὰς πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου συνθήκας. Αἱ διακυμάνσεις τῆς ζητήσεως, προκύπτουσαι ἀπὸ τὰς κινήσεις τοῦ εἰσοδήματος, θὰ εἶναι πρακτικῶς μικραὶ καὶ οἱ πόροι θὰ κι-

νοῦνται εἰς εὐρείαν ἔκτασιν, ὅπως λέγει ἡ κλασσικὴ θεωρία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Μεταξὺ ἄλλων, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔμφυτοι κινήσεις παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως, ὅπως ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἠρμήνευσαν κατὰ τὸ παρελθὸν μέρος τῆς ἰσοζυγίσεως τῶν διεθνῶν λογαριασμῶν, δὲν θὰ λαμβάνουν χώραν εἰς τὸ μέλλον. Οὕτως ἔχομεν φθάσει εἰς τὸ κάπως παράδοξον ἀποτέλεσμα ὅτι τὰ ἀποτελεσματικώτερα κεῦνσιανὰ φάρμακα ἀποδεικνύονται εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς ἐσωτερικῆς σταθερότητος τὰ ὀλιγώτερον ἀναγκαῖα πού θὰ ἔχομεν ἀπὸ τὴν κεῦνσιανὴν οἰκονομολογίαν, κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν διεθνῶν ὑποθέσεων.

Ποῖος λοιπὸν θὰ εἶναι ὁ μηχανισμὸς προσαρμογῆς εἰς τὸ μέλλον; Ἐὰν προσλαμβάνωνται ἢ μειοῦνται κατὰ πολὺ αἱ ἔμφυτοι μεταβολαὶ τῆς ἀπασχολήσεως, ἢ μόνη πραγματικὴ μέθοδος ἰσοζυγίσεως τῶν διεθνῶν λογαριασμῶν, χωρὶς προσφυγὴν εἰς τοὺς ἀμέσους ἐλέγχους, θὰ εἶναι διὰ μεταβολῶν εἰς τοὺς ὅρους τοῦ ἐμπορίου, δηλαδὴ διὰ τοῦ συστήματος τιμῶν. Ἐν τούτοις, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι θὰ ἀναγεννηθῆ ὁ κλασσικὸς μηχανισμὸς προσαρμογῆς τῶν τιμῶν διότι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι υἰοθετοῦν πολιτικὴν σταθεροποίησιν τῆς παραγωγῆς, θὰ ἐνδιαφέρονται ἀναμφισβητήτως ἐξ ἴσου διὰ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τιμῶν καὶ κόστους. Ὡς ἐκ τούτου, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένεται ὅτι αἱ γενικαὶ κινήσεις τῶν τιμῶν θὰ ὑποσκελίσουν τὰς κινήσεις παραγωγῆς ὡς ρυθμισταὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Ἄν καὶ ἡ κλασσικὴ θεωρία, ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, θὰ εἶναι οὕτω τόσον πεπαλαιωμένη ὅσον καὶ ἡ σύγχρονος, ἢ μέθοδος προσαρμογῆς, τὴν ὁποῖαν τελικῶς δημιουργεῖ, θὰ προσαρμόζεται περισσότερο πρὸς τὸν κλασσικὸν παρά πρὸς τὸν σύγχρονον μηχανισμόν. Ἀκόμη καὶ χωρὶς γενικὰς μεταβολὰς εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὸ κόστος, τὰ κύρια μέσα προσαρμογῆς, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησεν ἡ κλασσικὴ θεωρία — μεταβολὴ εἰς τοὺς ὅρους ἐμπορίου — δύνανται νὰ ἐπιτευχθοῦν διὰ μεταβολῶν εἰς τὰς συναλλαγματικὰς τιμὰς καὶ ἐὰν πρόκειται νὰ σταματήσῃ ἢ σημερινὴ τάσις πρὸς ἐκτεταμένον κρατικὸν ἔλεγχον τοῦ ἐμπορίου, τὸ διεθνὲς νομισματικὸν σύστημα θὰ κινῆται ὁλονὲν περισσότερο πρὸς ἓνα τοιοῦτον διακανονισμόν.

Πράγματι, εἰς ἓνα κόσμον μεγάλης καὶ σταθερᾶς ἀπασχολήσεως, κινήσεις τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν εἶναι πράγματι τὰ μόνα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον αὐτόματα μέσα ἐπηρεασμοῦ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου χωρὶς προσφυγὴν πρὸς ἀμέσους ἐλέγχους. Διὰ τοῦτο, φαίνεται σκόπιμον νὰ ἀνασκοπήσωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον τὰς ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοπολέμου εἰς τὴν θεωρίαν τῆς διακυμάνσεως τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν.

ΚΥΜΑΙΝΟΜΕΝΑΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΑΙ ΤΙΜΑΙ

Οἰκονομικὰ γεγονότα καὶ οἰκονομικὴ θεωρία

Κατὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, ὁ χρυσοῦς κανὼν κατηργήθη εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον καὶ ἂν καὶ αἱ περισσότεραι χῶραι ἐνδεχομένως ἐπαν-

ἤλθον εἰς τὸν χρυσοῦν κανόνα ἢ τὸν χρυσοῦν συναλλαγματικὸν κανόνα μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἢ ἐπανάληψις τῶν εἰς χρυσὸν πληρωμῶν ἦτο μία μακρὰ διαδικασία. Κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς δεκαετίας 1920—30 ἐσημειώθησαν κατὰ συνέπειαν οὐσιώδεις διακυμάνσεις εἰς τὰς ἐξωτερικὰς τιμὰς πολλῶν νομισμάτων. Ἐπὶ πλέον, μόλις εἶχεν ὀλοκληρωθῆ ἡ διαδικασία τῆς σταθεροποιήσεως, ὅταν μέγα μέρος τοῦ κόσμου ἐγκατέλειπε διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὸν χρυσοῦν κανόνα, λόγῳ τῆς μεγάλης κάμψεως τῶν ἀρχῶν τῆς περιόδου 1930—40. Βραδύτερον, κατὰ τὰ μέσα τῆς περιόδου ταύτης, αἱ τιμαὶ τῶν νομισμάτων ἦσαν σχετικῶς σταθεραί, χωρὶς ἐπίσημον ἐπάνοδον εἰς τὸν χρυσοῦν κανόνα, ἀλλ' ἡ σταθερότης αὕτη διεταράχθη ἐκ νέου, τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, λόγῳ τῆς ἀμερικανικῆς κάμψεως τῆς περιόδου 1937—38 καὶ τῶν ἀνωμάλων κινήσεων κεφαλαίων, αἱ ὁποῖαι προηγήθησαν τῆς ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ἐπὶ ὀλίγα μόνον ἔτη, καθ' ὅλην τὴν περίοδον, ὑπῆρξε σταθερότης τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἦτο φυσικὸν ὅτι οἱ οἰκονομολόγοι θὰ ἔπρεπε νὰ προσέξουν πολὺ τὰς συνεπείας τῶν συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων καὶ ὅτι συνεπῶς θὰ ἔπρεπε νὰ μελετᾶται συνεχῶς ὁ εἰδικὸς αὐτὸς κλάδος τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἔμπορίου. Ἐν τούτοις, ἡ θεωρητικὴ ἀνάπτυξις δὲν ἐξειλίχθη ὁμοτίμως κατὰ τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη. Αἱ βαθύτεραι αἰτίαι τῶν συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων κατὰ τὴν περίοδον 1920—30 ἦσαν τελείως διαφορετικαὶ ἀπὸ ἐκείνας τῶν μεταγενεστέρων συναλλαγματικῶν κινήσεων καὶ αἱ κατὰ τὰς δύο περιόδους ἀναπτύχθεισαι θεωρίαι ἦσαν ἐπίσης διαφορετικαί.

Αἱ κινήσεις συναλλαγματικῶν τιμῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου 1930—40 ἦσαν κατὰ μέγα μέρος συνέπεια τοῦ πολέμου. Ὁ μεταπολεμικὸς πληθωρισμὸς προεκάλεσε μεγάλας ἀνισοτιμίας εἰς τὰ ἐπίπεδα τῶν ἐσωτερικῶν τιμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ αἱ συναλλαγματικαὶ τιμαὶ τῆς περιόδου ταύτης ἀπετέλουν κυρίως ἀντανάκλασιν τῶν κινήσεων αὐτῶν τῶν τιμῶν. Πράγματι, ὁ πληθωρισμὸς καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ προκύπτουσαι διαφοραὶ τιμῶν ἔπαιξαν τόσον δεσπύζοντα ρόλον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὥστε μία διεστραμμένη θεωρία περὶ τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Ἦτο ἡ θεωρία τῆς ἰσοτιμίας ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία ἀπέδιδε τὰς μεταβολὰς τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν καθ' ὀλοκληρίαν εἰς σχετικὰς κινήσεις τῆς ἐσωτερικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Ἐν τούτοις, καὶ εἰς τὸ κορύφωμα ἀκόμη τῆς δημοτικότητός της, ἡ θεωρία τῆς ἰσοτιμίας ἦτο στόχος ἐντόνου κριτικῆς καὶ ἐνδεχομένως δὲν ἐλαμβάνετο καθόλου ὑπ' ὄψιν ὡς ἐρμηνεῖα τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν. Εἰς μίαν ἀνασκόπησιν, ὅπως ἡ παροῦσα, δὲν ὑπάρχει λόγος λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τῶν ἐπικρίσεων αὐτῶν.

Ἡ ἀδυναμία τῆς θεωρίας τῆς ἰσοτιμίας ὅπως λάβη ὑπ' ὄψιν τὰς μεταβολὰς τῆς ἐσωτερικῆς ζητήσεως, τὰς κινήσεις κεφαλαίων, τὰς τεχνολογικὰς μεταβολὰς ἢ οἰαδήποτε ἄλλα γεγονότα μεταβάλλοντα τοὺς ὅρους τοῦ ἔμπορίου κατέστησε ταχέως προφανές, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἀπετέλει γενικὴν ἐρμηνεῖαν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν, ἀλλ' ἐφηρμόζετο μόνον ὑπὸ εἰδικῶς

όρους. Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλαι ἐπικρίσεις περισσότερο τεχνικοῦ χαρακτήρος, ὅπως ἡ δυσχέρεια τῆς ἐπιλογῆς ἐνὸς καταλλήλου δείκτου τιμῶν ἢ κόστους, ἀλλὰ αἱ ἐπικρίσεις αὐταὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν αὐτὴν τὴν στιγμήν.

Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς ἰσοτιμίας ἐπεταχύνθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκαετίας 1930—40, ὅταν ἡ μεγάλη κάμψις ἠνάγκασε πλείστας χώρας νὰ ἐγκαταλείψουν διὰ μίαν ἀκόμη φορὸν τὸν χρυσοῦν κανόνα καὶ ὅταν αἱ συναλλαγματικαὶ κινήσεις ὑπέκειντο εἰς ἐπιρροάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν σαφῶς διὰ μόνων τῶν κινήσεων τῶν τιμῶν. Αἱ κατὰ τὰ ἔτη τῆς κάμψεως δυσχέρεια τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὠφέλιμον κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κάμψις δὲν ἐπέδρα ἰσοτίμως ἐπὶ τῶν ζητήσεων ἐξαγωγῶν ὄλων τῶν χωρῶν. Ἐν καὶ αἱ ἀναφερθεῖσαι κινήσεις τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἔτειναν, ἔν τινι μέτρῳ, νὰ ἀνορθώσουν τὸ ἰσοζύγιον, ὡς ἀνεφέρθη ἤδη, αἱ κινήσεις αὗται τοῦ εἰσοδήματος δὲν ἐπέφερον πλήρη προσαρμογὴν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως, ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα τῆς πείρας ἐκ τῆς διακυμάνσεως τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν κατὰ τὴν περίοδον 1930—40 ἦτο ὁ βαθὺς σκεπτικισμὸς σχετικῶς μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν προσαρμογῶν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν διαφορῶν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ὁ σκεπτικισμὸς οὗτος ἦτο ἐν μέρει, συνέπεια ὠρισμένων ἐιδικῶν συνθηκῶν τῆς περιόδου 1930—40, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἐπανεμφανισθοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' ἐπίσης ἦτο συνέπεια, ὅπως θὰ ἴδωμεν, θεμελιωδεστέρων δυσχερειῶν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἐξ ἐξετάσωμεν, ἐν πρώτοις, τὰς εἰδικὰς συνθήκας τῆς περιόδου 1930—40.

Ἡ προσαρμογὴ τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν κατὰ τὴν περίοδον 1930—40 περιεπλάκη τόσο ὡς λόγῳ τῶν εἰς μεγάλην κλίμακα κερδοσκοπικῶν κινήσεων κεφαλαίων, αἱ ὁποῖαι ἠϋξήσαν τὴν ἀστάθειαν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν, ὅσον καὶ ὡς λόγῳ τῆς συναγωνιστικῆς ὑποτιμῆσεως, ἡ ὁποία ἐμείωσε τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς κάμψεως εἰς τὰς ἐλλειμματικὰς χώρας. Ἐν καὶ αἱ περιπλοκαὶ αὐταὶ ἐδημιούργησαν μεγάλας ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὰ ὠφελήματα τῶν εὐκάμπτων συναλλαγματικῶν τιμῶν, οὐδεμία ἀπὸ αὐτὰς ἀποτελεῖ ἀνυπερβλήτον ἐμπόδιον δι' ἕνα εὐκάμπτου συναλλακτικὸν σύστημα. Ἐπὶ πλέον, ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι διὰ νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι τὰ διαταρακτικὰ αὐτὰ γεγονότα θὰ προλαμβάνωνται πλήρως εἰς τὸ μέλλον ἢ ὅπωςδήποτε θὰ μειοῦνται κατὰ πολὺ. Βάσει τῶν ἄρθρων τῆς περὶ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου συμφωνίας, αἱ χώραι - μέλη ἀνέλαβον πράγματι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποβάλουν τὸ θέμα τῶν συναλλαγματικῶν προσαρμογῶν εἰς διεθνή συνεργασίαν. Αἱ μεταβολαὶ τῆς ἰσοτιμίας ἐνὸς νομίσματος πρέπει νὰ πραγματοποιιοῦνται ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθωθῆ μία θεμελιώδης ἀνισορροπία καὶ τοῦτο προϋποθέτει ὅτι τὰ μέλη τοῦ Ταμείου δὲν δύνανται νὰ ὑποτιμήσουν τὰ νομίσματά των, ἐκτὸς ἐὰν εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν των ὑπάρχη μόνιμον ἔλλειμμα.

Ἐὰν ἡ ὑπότιμησις περιορισθῆ εἰς τὰς ἐλλειμματικὰς χώρας, ὁ βαθμὸς τῆς ὑποτιμῆσεως ταύτης θὰ περιορισθῆ ἐπίσης εἰς τὰ ποσά, τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας καὶ δὲν θὰ ἐπηρεασθῆ εἰς τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔκτασιν, διὰ κερδοσκοπικῶν μεταφορῶν κεφαλαίων. Κατὰ

τὸν πόλεμον, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ, υἱοθετήθησαν εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον γενικοὶ συναλλαγματικοὶ ἔλεγχοι καὶ μέχρι τοῦδε ἔχουν διατηρηθῆ οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἐλέγχων αὐτῶν. Ἄν καὶ ἐνδεχομένως οἱ ἔλεγχοι τοῦ ἐκ τρεχόντων λογαριασμῶν εἰσπραττομένου ξένου συναλλάγματος θὰ καταργηθοῦν, δυνάμει τῆς περὶ τοῦ Ταμείου συμφωνίας, δὲν ὑπάρχει ὑποχρέωσις καταργήσεως τῶν ἐπὶ τῶν κινήσεων κεφαλαίων ἐλέγχων καὶ γενικῶς πιστεύεται ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου ἔλεγχου θὰ συνεχισθοῦν.

Πράγματι, ὑπὸ ὠρισμένους ὅρους αὐτὸ τοῦτο τὸ Ταμεῖον ἐνδέχεται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ μίαν χώραν - μέλος, ὅπως ἐπιβάλλῃ ἐλέγχους ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν κεφαλαίων. Φυσικά, δὲν θὰ εἶναι δυνατὸς ὁ ἔλεγχος ἢ ἡ πρόληψις ὅλων τῶν ἀνεπιθυμητῶν μεταφορῶν κεφαλαίων, δοθέντος ὅτι ὠρισμένοι μεταφοραὶ δύνανται νὰ μεταμφιεσθοῦν ὡς ἐξαγωγικαὶ συναλλαγαί. Ἐν τούτοις, αἱ λαθραῖαι μεταφοραί, αἱ ὁποῖαι διαφεύγουν τὸν ἔλεγχον, θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγωτέρας καὶ θὰ προκαλοῦν ὀλιγωτέραν ζημίαν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ προεκάλουν κατὰ τὴν περίοδον 1930-40 αἱ κερδοσκοπικαὶ μεταφοραὶ κεφαλαίων.

Ἡ σταθερότης τῶν συναλλαγματικῶν ἀγορῶν

Ἄν καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀνησυχητικώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν κυμαινόμενων συναλλαγματικῶν τιμῶν κατὰ τὴν περίοδον 1930-40 δύνανται ὡς ἐκ τούτου νὰ προληφθοῦν πιθανῶς εἰς τὸ μέλλον, μένει νὰ ἐξετασθῇ ἓνα θεμελιῶδες πρόβλημα, πρὶν συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ συναλλαγματικαὶ προσαρμογαὶ εἶναι ἀποτελεσματικὸς τρόπος ἰσολογισμοῦ τῶν διεθνῶν πληρωμῶν καὶ ἐσοδῶν. Ἀκόμη καὶ ἐν ἀπουσίᾳ κερδοσκοπικῶν συναλλαγῶν ὑπάρχει κάποια ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸ κατὰ πόσον ἡ νομισματικὴ κάμψις, βραχυπροθέσμως τοῦλάχιστον, δύναται νὰ ἐξαλείψῃ ἢ νὰ περιορίσῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας. Αἱ συναλλαγματικαὶ κινήσεις ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν κυριωτέρων στοιχείων τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας—ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν—κυρίως διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἀναλογίας τῶν ἐσωτερικῶν πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς τιμὰς, καὶ ὅταν αἱ ἐλαστικότητες τῆς ζητήσεως εἶναι μικραὶ, αἱ τοιαῦται σχετικαὶ κινήσεις τῶν τιμῶν ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι ἀποτελεσματικαὶ ἢ ἐνδέχεται νὰ ἐπιδροῦν δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν προηγουμένως σχετικῶς μὲ τὴν λειτουργίαν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ χρυσοῦ κανόνος ὑπὸ συνθήκας ἀνελαστικῆς ζητήσεως πρέπει νὰ ἐπανεξετασθοῦν ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὰς κυμαινόμενας συναλλαγματικὰς τιμὰς.

Εἰς τὴν κλασσικὴν καὶ τὴν νεοκλασσικὴν οικονομολογίαν, ἡ δυνατότης συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων ἐπιδρουσῶν δυσμενῶς, σπανίως συνεζητήθη, ἀλλὰ κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον τὸ ζήτημα ἀπέκτησεν ἠϋξημένην σημασίαν. Ἐξ ἄλλου, ἐμπορικαὶ ἔρευναι ἀπεκάλυψαν ὅτι αἱ ἐλαστικότητες τῶν τιμῶν τῆς ζητήσεως ἦσαν πολὺ μικρότεροι παρ' ὅσον συνήθως ὑπετίθετο. Καὶ ἐξ ἄλλου, ἡ πείρα μερικῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν κάμψιν, ἰδιαιτέρως τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι παράγουν πρῶτας ὕλας, ὠδήγησε τὰς χώρας αὐτὰς εἰς τὸ νὰ ἀμφι-

βάλλουν διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς μεθόδου ταύτης αὐξήσεως τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν. Ἡ δυνατότης ἐμφύτου ἀσταθείας τῶν εὐκάμπτων συναλλαγματικῶν τιμῶν καὶ ἡ κάμψις τῆς τιμῆς ἑνὸς νομίσματος αὐξανούσης μᾶλλον παρά μειούσης τὸ ἔλλειμμα τῆς χώρας, συνεξητήθησαν εὐρέως καὶ οὕτως ἀνεπτύχθη βαθμιαίως μία σημαντικὴ συμβολὴ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος. Ἐν τούτοις, πρὶν ἐξετασθῆ ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον ἔπαιξαν μεμονωμένοι οἰκονομολόγοι εἰς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, θὰ γίνῃ μία σύντομος θεώρησις τῆς παρούσης θέσεως τῆς θεωρίας ταύτης.

Ἡ σταθερότης τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς, ὅπως καὶ ἡ σταθερότης εἰς οἰοδῆποτε σύστημα τιμῶν, ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ πτώσις εἰς τὴν τιμὴν οἰοδῆποτε νομίσματος μειώνη τὴν πλεονάζουσαν προσφορὰν τοῦ νομίσματος τῆς χώρας ταύτης εἰς τὰς ἀγορὰς ξένου συναλλάγματος ἢ ὅπως ἡ αὐξήσις τῆς τιμῆς μειώνη τὴν πλεονάζουσαν ζήτησιν. Κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη ἀνεπτύχθη μία θεωρία συναλλαγματικῆς σταθερότητος, βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, ἀλλ' ἡ θεωρία παραμένει εἰς σχετικῶς στοιχειώδη κατάστασιν. Εἶναι σύνηθες καὶ πράγματι ἀναγκαῖον, λόγῳ τῆς ἀτελοῦς καταστάσεως τῶν γνώσεών μας, νὰ ἐξετάζωνται τὰ ἀποτελέσματα τῆς κάμψεως εἰς τὴν ἀπλοποιημένην περίπτωσιν δύο χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμπορεῦνται δύο μόνον εἶδη. Ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀπλοποίησιν αὐτὴν, ἡ θεωρία τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος, ὅπως διεμορφώθη κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, παραμένει κάπως πολὺπλοκος. Ἄν καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ βασικὰ συμπεράσματα εἶναι ἀπλᾶ, φαίνεται ἐν τούτοις προτιμότερον νὰ τὰ διατυπώσωμεν ὑπὸ τὴν μορφήν ὠρισμένων κατηγορηματικῶν παρατηρήσεων, παρά νὰ παρουσιάσωμεν μίαν ἐνοχλητικὴν ἄλγεβραν. Κατωτέρω, οἱ ὅροι «ἐξαγωγαί» καὶ «εἰσαγωγαί» θὰ νοοῦνται ὡς περιλαμβάνοντες ὅλα τὰ στοιχεῖα εἰς τρεχούμενα ἔσοδα καὶ τὰς πληρωμὰς μιᾶς χώρας.

Ἐὰν ἡ ζήτησις ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν εἶναι ἀνελαστικὴ, ἡ κάμψις μειώνει συνήθως τὰ εἰς ξένον συνάλλαγμα ἔσοδα μιᾶς χώρας καθὼς καὶ τὰς πληρωμὰς τῆς. Φυσικὰ, ὁ φυσικὸς ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν εἶναι ἠϋξημένος, ἀλλ' ἡ αὐξήσις εἰς ὄγκον δὲν ἀντισταθμίζει τὴν κάμψιν τῆς ἐξωτερικῆς τιμῆς καὶ ἡ εἰς ξένον συνάλλαγμα ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν μειοῦται ἀναλόγως. Ὡς πρὸς τὰς εἰσαγωγὰς, μειοῦνται ἐν τινι μέσῳ τόσον ὁ φυσικὸς ὄγκος ὅσον καὶ ἡ ἐξωτερικὴ τιμὴ καὶ οὕτως ἡ κάμψις προκαλεῖ μείωσιν τῶν εἰς ξένον συνάλλαγμα δαπανῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς σμικρότητος τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζήτησεως εἰσαγωγῶν. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ τελικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς κάμψεως τῆς ἐξωτερικῆς τιμῆς τῶν ἐξαγωγῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μείωσιν τῆς τιμῆς τῶν εἰσαγωγῶν. Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν δὲν θὰ βελτιωθῆ ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν μειωθῆ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ἐξαγωγῶν. Ἄν καὶ εἶναι νοητὸν ὅτι τοῦτο δύναται νὰ συμβῆ καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ζήτησις εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν εἶναι ἀνελαστικὴ, δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ συμβῆ] ἐὰν αἱ ἐλαστικότητες αὐταὶ εἶναι ὑπερβολικῶς μικραί.

Πλείστοι οἰκονομολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐμελέτησαν τὸ πρόβλημα τῆς συναλ-

λαγματικής σταθερότητας διετύπωσαν εκείνο τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κληθῆ «ελαστικότης τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν». Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα δύο μόνον χώρας, τὴν Y1 καὶ τὴν Y2 καὶ ἄς θεωρήσωμεν τὰς ἐλαστικότητας τῆς ζητήσεως εἰσαγωγῶν εἰς τὰς δύο χώρας ὡς H1 καὶ H2. Ὅμοίως, ἄς θεωρήσωμεν τὰς ἐλαστικότητας εἰς τὴν προσφορὰν ἐξαγωγῶν ὡς E1 καὶ E2. Ἐὰν ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν εἶναι μικρά, ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνολικὴν ἀξίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, δύναται νὰ ἀποδειχθῆ εὐκόλως ὅτι ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος ἐκατέρας τῶν χωρῶν εἰς τὴν ἀναλογίαν K θὰ προκαλέσῃ μεταβολὴν, θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν, εἰς τὸ τρέχον ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς χώρας ταύτης, ἡ ὁποία ἔχει τὴν κατωτέρω ἀξίαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἐξαγωγῶν :

$$K \left(\frac{\eta_1 \eta_2 (1 + E_1 + E_2) + E_1 E_2 (\eta_1 + \eta_2 - 1)}{(\eta_1 + E_2) (\eta_2 + E_1)} \right)$$

Ἡ ἀγορὰ ξένου συναλλάγματος εἶναι καταφανῶς ἀσταθής, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐν παρενθέσει παράστασις εἶναι θετικὴ, διότι ἡ συναλλαγματικὴ σταθερότης ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ κάμψις αὐξήσῃ τὸν εἰς ξένον συνάλλαγμα καθαρὸν ἐφοδιασμὸν μιᾶς χώρας. Ἐὰν αἱ καταστάσεις τῶν ἐξαγωγῶν εἶναι θετικαί, ἐνῶ αἱ καταστάσεις τῆς ζητήσεως εἰσαγωγῶν εἶναι ἀρνητικαί, ὅλαι αἱ ἐλαστικότητες προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἰς τὴν ἀνωτέρω παράστασιν θὰ εἶναι θετικαί. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀρνητικὴ, ἐκτὸς ἐὰν τὸ $\eta_1 + \eta_2$ εἶναι ἀρνητικὸν καὶ εὐρὺ. Οὕτω, ἕνας ἐπαρκῆς παράγων σταθερότητος εἶναι ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν δύο ἐλαστικότητων ζητήσεως θὰ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ σύνολον. Ἀκόμη καὶ ἐὰν τὸ ἄθροισμα τοῦτο εἶναι μικρότερον, ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου θὰ εἶναι ἐνδεχομένως ἀκόμη θετικὴ ἐὰν αἱ ἐλαστικότητες ἐφοδιασμοῦ E1 καὶ E2 εἶναι ἐπαρκῶς μικραί.

Δοθέντος ὅτι ἡ σταθερότης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐλαστικότητας προσφορᾶς καθὼς καὶ τὰς ἐλαστικότητας ζητήσεως, θὰ ἦτο ὠφέλιμον νὰ ἐξετασθοῦν δύο περιοριστικαὶ περιπτώσεις. Πρῶτον, ἐὰν αἱ ἐξαγωγαὶ πραγματοποιοῦνται ὑπὸ σταθερᾶς τιμᾶς προσφορᾶς, ὅπως συμβαίνει μὲ πολλὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τότε τόσο τὸ E1 ὅσον καὶ τὸ E2 εἶναι ἄπειρα καὶ ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καθίσταται $\eta_1 + \eta_2 - 1$. Ἡ ἐλαχίστη ἀνάγκη σταθερότητος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι οὕτως ἡ ἀνάγκη ὅπως τὸ ἄθροισμα τῶν δύο ἐλαστικότητων ζητήσεως ὑπερβαίνῃ τὸ σύνολον. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, ὅταν ἡ προσφορὰ ἐξαγωγῶν εἶναι ἐντελῶς ἀνελαστικὴ, ὅπως συμβαίνει βραχυπροθέσμως δι' ὠρισμένα ἀγροτικὰ προϊόντα, ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἶναι πάντοτε θετικὴ καὶ ἔχει μίαν τιμὴν ἐνότητος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐλαστικότητων ζητήσεως. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἡ κάμψις βελτιώνει πάντοτε τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ ἀνελαστικότητος τῶν ζητήσεων εἰσαγωγῶν.

Τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα εἶναι τὰ κυριώτερα τεχνικὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταπολεμικῆς συζητήσεως περὶ τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος.

Όταν επιχειρούμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὰ συμπεράσματα αὐτὰ εἰς τὰ πραγματικά προβλήματα καὶ νὰ διατυπώσωμεν μίαν κρίσιν ὡς πρὸς τὰς συνεπειὰς τῶν κινήσεων τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν, ἀντιμετωπίζομεν ἀτυχῶς σοβαρὰν ἔλλειψιν ἐμπορικῆς ἀποδείξεως. Δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν πληροφορία σχετικῶς μετὰς ἐλαστικότητος προσφορᾶς καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν ἐλαστικότητων ζητήσεως ἰσχύουν δι' ὀλίγας μόνον χώρας. Ἐν τούτοις, αἱ πληροφορία τὰς ὁποίας κατέχομεν δεικνύουν μικρὰς μᾶλλον ἐλαστικότητος ζητήσεως—ἀνεφέρθησαν ἤδη ὑπολογισμοὶ 0,5 διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ 0,64 διὰ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν. Ἐὰν αἱ ἐλαστικότητες αὐταὶ εἶναι τυπικαί, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, ὅπως πιστεύω, νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αἱ συναλλαγματικαὶ διακυμάνσεις δὲν εἶναι πιθανόν, βραχυπροθέσμως τοῦλάχιστον, νὰ προκαλέσουν βελτίωσιν εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας. Ἄλλ' ἴσως τοῦτο νὰ εἶναι ἀπαισιόδοξον. Ἀναμφιβόλως, εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ζήτησις εἰσαγωγῶν εἶναι συχνὰ ἀνελαστικὴ, ἀλλὰ βραχυπροθέσμως τὸ ἴδιο ἰσχύει διὰ τὸ πλεόνασμα τῶν ἐξαγωγῶν, ἰδιαίτερος τῶν ἀγροτικῶν ἐξαγωγῶν καὶ ἡ ἀνωτέρω ἐξετασθεῖσα θεωρία τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος ἀπέδειξαν ὅτι αἱ ἀνελαστικαὶ ἐξαγωγικαὶ προσφοραὶ ἀντισταθμίζουν εὐλόγως τὰς δυσμενεῖς συνεπειὰς τῆς ἀνελαστικῆς ζητήσεως.

Ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἶναι εὐμενῆς διὰ τὴν ὑποτιμητικὴν χώραν, εἶναι πιθανόν νὰ εἶναι μικρά. Ἐὰν ἡ ζήτησις εἰσαγωγῶν εἶναι πολὺ ἀνελαστικὴ, ὅπως εἶναι κανονικῶς βραχυπροθέσμως, ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν θὰ εἶναι πιθανῶς ἀνελαστικὴ, ἐκτὸς ἐὰν ἡ προσφορὰ ἐξαγωγῶν οὐδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν. Ὡς ἐκ τούτου, μικρὰ μεταβολὴ εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἐξαγωγῶν, ἐνδέχεται νὰ ἀπαιτήσῃ πολὺ μεγάλην ἀντίστοιχον μεταβολὴν εἰς τὰς συναλλαγματικὰς τιμὰς.

Ἐὰν μελετήσωμεν τὸ πρόβλημα ἐπὶ μακρὰν χρονικὴν περίοδον αἱ προοπτικαὶ διὰ συναλλαγματικὴν ὑποτίμησιν εἶναι ἐνθαρρυντικώτεραι. Βραχυπροθέσμως, ἡ ζήτησις εἰσαγωγῶν εἶναι ἀνελαστικὴ, κυρίως διότι τόσον οἱ παραγωγοὶ ὅσον καὶ οἱ καταναλωταὶ δὲν δύνανται νὰ προσαρμόσουν ταχέως τὰς ἀγοραστικὰς συνηθείας των ἢ τὰς μεθόδους παραγωγῆς των εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν ἀντιστοίχων τιμῶν. Μακροπροθέσμως, ἐν τούτοις, αἱ δυνατότητες ὑποκαταστάσεως μεταξὺ ἐγχωρίων καὶ ξένων προϊόντων ἢ πρώτων ὑλῶν εἶναι σημαντικῶς μεγαλύτεραι. Ὡς ἐκ τούτου, φαίνεται πιθανόν ὅτι ἡ μακροπρόθεσμος ἐλαστικότης ζητήσεως δι' εἰσαγωγὰς εἰς πλείστας χώρας εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν δεικνύουν αἱ στατιστικαί, βασιζόμεναι ἐπὶ βραχυπροθέσμων συνθηκῶν. Ἐὰν μία χώρα μετ' ἔλλειμματικὸν ἰσοζύγιον πληρωμῶν ὑποτιμῆσῃ τὸ νόμισμά της, ἐνδέχεται νὰ ἐπέλθῃ σημαντικὴ βελτίωσις εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν της, ἀκόμη καὶ ἐὰν αἱ ἄμεσοι συνέπειαι εἶναι μικραί. Κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη, αἱ μακροπρόθεσμοι ἐπιδράσεις ἐξουδετερώθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ συναγωνιστικῆς ὑποτιμήσεως. Καμμία σχεδὸν ἀπὸ τὰς ἐλλειμματικὰς χώρας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐλέγξῃ τὰς συνεπειὰς τοῦ εὐθηνότερου νομίσματος ἐπὶ μεγάλο χρονικὸν διάστημα. Διὰ τοῦτο, ἡ

μεταπολεμική πείρα έδωσε μίαν κάπως διεστραμμένην εικόνα τών άποτελεσμάτων τής ύποτιμήσεως.

Η άνωτέρω περιγραφή τών συναλλαγματικών διακυμάνσεων και του ίσοζυγίου πληρωμών έγινε χωρίς οίανδήποτε αναφοράν προς τους οικονομολόγους, οί όποιοι ήσαν ύπεύθυνοι διά τήν πορείαν αύτής τής σκέψεως. Πράγματι, αί άνωτέρω έξετασθείσαι συνθήκαι τής συναλλαγματικής σταθερότητος άνεκαλύφθησαν κατά τήν μεσοπολεμικήν περίοδον υπό τριών οικονομολόγων. Καθ' όσον γνωρίζω μέχρι τούδε, αί άκριβείς συνθήκαι τής συναλλαγματικής σταθερότητος έξετέθησαν κατά πρώτον εις τήν «Οικονομικήν Έφημερίδα» του 1920 εις βραχύ και άτυχώς άγνοηθέν ύπόμνημα του Σ. Μπίκερντικ. Όταν έδημοσιεύθη τò ύπόμνημα τούτο, ή λίρα ήτο μή μετατρέψιμον νόμισμα. Οί νομισματικοί έλεγχοι, οί όποιοι είχον έπιβληθί κατά τόν πόλεμον, είχον καταργηθί κατά τās άρχάς του 1919 και τò άποτέλεσμα ήτο ότι ή εις δολάρια τιμή τής στερλίνας έμειώθη κατά πολύ από 4.76 δολάρια κατά Φεβρουάριον του έτους τούτου, εις 3.81 κατά Δεκέμβριον. Μέγα μέρος τής ύποτιμήσεως ταύτης πρέπει νά άποδοθί εις τήν άσυνήθη βρετανικήν ζήτησιν εισαγωγών κατά τò τέλος του πολέμου και εις τήν κατά τόν πόλεμον άναπτυχθείσαν διαφοράν μεταξύ του βρετανικού και του άμερικανικού έπιπέδου τιμών. Έν τούτοις, ή έκτασις τής μειώσεως τής τιμής τής στερλίνας ώδήγησεν εις μεγάλας συζητήσεις εις τήν Μεγάλην Βρετανίαν επί του κατά πόσον αί συναλλαγματικά άγοραι διά τὰ μή μετατρέπόμενα νομίσματα δέν ήσαν έμφύτως άσταθείς. Μè άλλας λέξεις, οί Βρετανοί ήρχισαν νά άμφιβάλλουν εάν ή νομισματική ύποτίμησις θά έμείωνε τò έλλειμμα του ίσοζυγίου πληρωμών και άντιθέτως ύπωπτεύθησαν ότι ή ύποτίμησις αύτη θά έπεδεινωσε άπλώς τήν κατάστασιν. Τò ύπόμνημα του Μπίκερντικ ήτο, καθ' όσον γνωρίζω, ή πρώτη έπιστημονική έκδήλωσις τών άμφιβολιών αύτών. Ο Μπίκερντικ έπενόησεν ένα τύπον διά τήν σχέσιν μεταξύ τής ύποτιμήσεως και του ίσοζυγίου πληρωμών, ό όποίος ήτο κατ' ουσίαν ό ίδιος με τόν άνωτέρω άναφερθέντα, και τότε αύτός ήρχισε μίαν άπαισιόδοξον έρμηνείαν τών συμπερασμάτων του.

«Με τήν προοπτικήν μή μετατρέψιμου χαρτονομίσματος εις πολλές χώρας επί σημαντικόν χρονικόν διάστημα, είναι σημαντικόν τò νά άναγνωρισθί ότι ένας ύψηλός βαθμός άσταθείας τών συναλλαγματικών τιμών είναι σχεδόν αναπόφευκτος και δέν όφείλεται μόνον εις τήν συνεχή αύξησιν του νομίσματος τούτου, εις τò όποίον αί κυβερνήσεις ήναγκάσθησαν νά καταφύγουν. Τò ζήτημα θά ήδύνατο νά έξετασθί από τής άπόψεως πολύ μικρών χρονικών περιόδων, όπως από ήμέρας εις ήμέραν ή μάλλον μικρών περιόδων, όπως ενός έτους ή επί περίοδον πολλών έτών. Εις έκάστην περίπτωσιν, ή έκτίμησις τών περιστάσεων οδηγεί εις τò συμπέρασμα ότι με τὰ μή μετατρέψιμα χαρτονομίσματα πρέπει νά άναμένεται ύψηλός βαθμός άσταθείας».

Όπως άνεφέραμεν άνωτέρω ό Μπίκερντικ κατέδειξεν ότι βραχυπροθέσμως ή έξωτερική και έγχωρία έλαστικότης τής ζητήσεως ένδέχεται νά είναι μικρά και ότι, ως έκ τούτου, μικρά έλλείμματα του ίσοζυγίου πληρωμών

είναι δυνατόν νὰ προκαλοῦν μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὰς συναλλαγματικὰς τιμὰς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, εἶναι ἴσως ἐξεταστέον τὸ ὅτι οὗτος δὲν ἀπέδωσε ἀρκετὴν σημασίαν εἰς τὴν σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασιν τῆς βραχυπροθέσμου ἀνελαστικῆς ἐξαγωγικῆς προσφορᾶς. Ὅπως δὴποτε, ἡ ἐργασία του μάλλον ἐλησμονήθη μετὰ τὸν τερματισμὸν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου τῶν συναλλαγματικῶν διακυμάνσεων καὶ τὸ ζήτημα δὲν ἐνεφανίσθη ἐκ νέου μέχρι τῆς περιόδου 1930—40.

Ἡ δευτέρα ἔκθεσις τῆς θεωρίας τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος διετυπώθη εἰς τὸ γνωστότατον δοκίμιον τῆς κυρίας Ρόμπινσον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγμάτων, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1937 κατὰ τὸ τέλος ἄλλης περιόδου διακυμάνσεως τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν. Ἄν καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐκθέσεως τῆς κυρίας Ρόμπινσον ἦτο κάπως διαφορετικὴ, τὰ ἀναλυτικὰ συμπεράσματά της ἦσαν παρόμοια μὲ ἐκεῖνα τοῦ Μπίκερντικ καὶ ἡ κυρία Ρόμπινσον κατέληξεν εἰς τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις, ἡ κυρία Ρόμπινσον ἔδωσε μεγαλυτέραν ἔμφασιν, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Μπίκερντικ εἰς τὰ σταθεροποιητικὰ ἀποτελέσματα τῶν μικρῶν ἐλαστικότητων τῆς προσφορᾶς. Π.χ., αὕτη ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἀνελαστικότης τῆς προσφορᾶς αὐστραλιανοῦ ἐρίου ἀπέτελει σημαντικὸν παράγοντα τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ἡ χώρα αὕτη ἀπεκόμισε, ἀπὸ τὴν, κατὰ τὸ 1931, ὑποτίμησιν.

Ἡ τρίτη ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τῆς συναλλαγματικῆς σταθεροποιήσεως ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Α. Ζ. Μπράουν. Ἐξαιρουμένης τῆς περιπλοκῆς, ἡ ὁποία ὠφέλετο εἰς τὴν παρουσίαν εἰς τὰς ἐξαγωγὰς τῶν εἰσαγομένων πρώτων ὑλῶν, τὰ ἀναλυτικὰ συμπεράσματα τοῦ Μπράουν ἦσαν τὰ αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα τῶν Μπίκερντικ καὶ Ρόμπινσον. Ἐν τούτοις, ἡ ἐρμηνεῖα τῶν συμπερασμάτων του ἦτο αἰσιοδοξότερα. Ἰδιαιτέρως ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐλαστικότης εἰς τὴν ζήτησιν βρετανικῶν ἐξαγωγῶν ἐνδέχεται νὰ εἶναι μεγάλη δοθέντος ὅτι ἡ Μεγάλη Βρετανία συναγωνίζεται μὲ ἄλλας χώρας εἰς τὰς ξένας αὐτὰς ἀγορὰς καὶ ἡ ὑποτίμησις θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ ἀποσπάσῃ πελάτας ἀπὸ τοὺς ἀνταγωνιστάς της. Τοῦτο εἶναι ἓνα ζήτημα μεγάλης σημασίας διὰ τὴν θεωρίαν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν καὶ πρόκειται περὶ ζητήματος τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν κρίσιν μου, δὲν ἐλύθη ἱκανοποιητικῶς. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ τελείου συναγωνισμοῦ ἐλέχθη συχνὰ ὅτι μίᾳ μικρᾷ χώρᾳ ἢ μίᾳ χώρᾳ αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν μικρὸν τμῆμα τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς, δύναται νὰ βελτιώσῃ τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν της δι' ὑποτιμήσεως, δοθέντος ὅτι ἡ ζήτησις προϊόντων τῆς χώρας ταύτης θὰ εἶναι συνήθως πολὺ ἐλαστικὴ. Ἐκ τούτου συνήχθη ἐνίοτε τὸ συμπέρασμα ὅτι συζητήσεις περὶ συναλλαγματικῆς σταθερότητος, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν δύο μόνον χώρας, περικλείουν κάποιαν ἀπαισιόδοξον πίσιν καὶ ὅτι ἐὰν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν μίᾳ παγκόσμιος οἰκονομία, ἀποτελουμένη ἀπὸ πολλὰς χώρας, ἡ πιθανότης συναλλαγματικῆς σταθερότητος θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα.

Ὁ Γκράχαμ ἐτόνισε τὸ ἴδιον σημεῖον κατὰ τρόπον ἐλαφρῶς διάφορον εἰς δύο ἄρθρα εἰς τὴν «Τριμηνιαίαν Ἐπιθεώρησιν τῆς Οἰκονομολογίας». Ἄν καὶ δὲν ἀνέφερε ἐὰν ἡννοεῖ ἓνα σύστημα εὐκάμπτων συναλλαγματικῶν τιμῶν ἢ

τὸν κλασσικὸν μηχανισμόν τοῦ χρυσοῦ κανόνος, τὸ ἐπιχείρημά του εἶναι ἐφαρμόσιμον καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, δοθέντος ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὰ διαγράμματα ἀνταλλαγῆς ἢ ἀμοιβαίας ζητήσεως τῆς νεοκλασσικῆς οικονομολογίας. Ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ κλασσικὴ ἀνάλυσις ἀναφερομένη εἰς δύο εἶδη καὶ δύο χώρας ὑπερέβαλε τὴν ἀστάθειαν τῶν ὄρων τοῦ ἐμπορίου. Μὲ εὐρείαν ποικιλίαν ἐξαγωγῶν ἢ μὲ πολλὰς χώρας συμμετεχούσας εἰς τὸ ἐμπόριον, ὁ Γκράχαμ ἐπίστευεν ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ συνθήκαι ἢ αἱ συναλλαγματικαὶ τιμαὶ θὰ περιορίζοντο εἰς στενὰ μᾶλλον πλαίσια, διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν προϊόντων μιᾶς χώρας εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων ἄλλης χώρας. Ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος «... οἰαδήποτε μεταβολὴ εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς ἀνταλλαγῆς θὰ ἐπηρέαση τὸ περιθώριον τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος μιᾶς χώρας εἰς τὴν παραγωγὴν κάποιου ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προϊόντων, θὰ καταστήσῃ μίαν χώραν ἐξαγωγικὴν ἐνῶ προηγουμένως ἦτο εἰσαγωγικὴ ἢ εἰσαγωγικὴν ἐνῶ προηγουμένως ἦτο ἐξαγωγικὴ ἀναλόγως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης κινήσεως τοῦ ἐμπορίου».

Ἐνῶ αἱ ὑποκατάστατοι αὐταὶ συνέπειαι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς προσφορᾶς ἀσκοῦν ἀναμφιβόλως σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασιν, φρονῶ ὅτι ὁ Γκράχαμ ὑπερετίμησε τὴν περίπτωσίν του. Ἡ ἀπλή ὕπαρξις μεγάλου ἀριθμοῦ ἐμπορευομένων χωρῶν ἢ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐμπορευμάτων δὲν θὰ σταθεροποιήσῃ τὰς συναλλαγματικὰς ἀγορὰς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὑπάρχῃ μεγάλη διαφορὰ εἰς τὰς συνθήκας τοῦ κόστους μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὁ συναγωνισμὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν ἀποτελεῖ παράγοντα σταθερότητος. Ἄς ὑποθέσωμεν π.χ. ὅτι τρεῖς χώραι ἢ Β, ἢ Γ καὶ ἢ Δ, συνηγωνίζοντο ἀλλήλας ἐντόνως εἰς τὴν εἰσαγωγικὴν ἀγορὰν τῆς Α. Ἡ παγκοσμία ζήτησις προϊόντων οἰαδήποτε ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν θὰ ἦτο ὡς ἐκ τούτου λίαν ἐλαστικὴ. Π.χ., ἐὰν ἢ Β χώρα ὑπετίμα τὸ νόμισμά της θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξήσῃ τὰς πρὸς τὴν Α ἐξαγωγὰς της εἰς βάρους τῆς Γ καὶ τῆς Δ. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ προεκάλεῖ ἐπιδείνωσιν τῶν ἰσοζυγίων πληρωμῶν τῆς Γ καὶ τῆς Δ, ἢ ὁποία θὰ ὀδήγῃ εἰς συναλλαγματικὰς ἀναπροσαρμογὰς εἰς τὰς τελευταίας αὐτὰς χώρας καὶ ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ δύο αὐταὶ ἐπιγενεῖς προσαρμογαὶ δὲν θὰ κατεδεικνύετο ἐὰν ἢ ἀρχικὴ ὑποτίμησις ὑπὸ τῆς Β χώρας ἐμίωσε τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῆς χώρας ταύτης. Διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῶν συναλλαγματικῶν ἀγορῶν διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως προϊόντων εἰς τὴν θέσιν ἄλλων, δὲν εἶναι ἀνάγκη μόνον ὅπως αἱ χώραι Β, Γ καὶ Δ εὐρίσκονται εἰς ἔντονον συναγωνισμόν εἰς τὴν Α ἀλλ' ἐπίσης ὅπως ἢ Α συναγωνίζεται ἐντόνως τουλάχιστον μίαν ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν εἰς τὰς ἀγορὰς τρίτης χώρας.

Ὁ Γκράχαμ ἐγνώριζε τοῦτο καλῶς, ἀλλ' ἐπίστευεν ὅτι ὁ τύπος τοῦ «συνδεομένου» συναγωνισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπῆτει εἰς τὰ ἀριθμητικὰ παραδείγματά του εἶναι σαφῶς κοινὸς εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡσθάνετο ὅτι ὀρισμένοι χώραι θὰ μετεβάλλοντο πάντοτε ἀπὸ ἐξαγωγικὰς εἰς εἰσαγωγικὰς εἰδικῶν προϊόντων μὲ ἐλαφρὰς κινήσεις εἰς τὰς συνθήκας τοῦ ἐμπορίου.

Μὲ τὸν κόσμον διηρημένον ὅπως ἦτο κατὰ τὸ παρελθὸν μεταξύ ἐξαγωγῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἢ ὑπὸθεσις τοῦ Γκράχαμ περὶ συνεχοῦς μεταβολῆς μοῦ φαίνεται πολὺ αἰσιόδοξος. Πράγματι,

ἡ πείρα μας κατὰ τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν κάμψιν ἀποδεικνύει ὅτι μεγάλη ἐπιδείνωσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ εἰς τοὺς ὅρους τοῦ ἐμπορίου μιᾶς ἀγροτικῆς χώρας χωρὶς ὑλικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐξαγωγῶν ἢ εἰσαγωγῶν τῆς χώρας ταύτης. Αἱ ὑποκατάστατοι συνέπειαι τὰς ὁποίας ἐξετάζει ὁ Γκράχαμ ἐπέρχονται βραδέως, καὶ συχνὰ ὄχι ἀρκετὰ ταχέως, ὥστε νὰ ἀνατρέψουν τὰς ἀντιθέτους ἐπιδράσεις τῶν ἀνελαστικότητων τῆς ζήτησεως. Ὡς ἐκ τούτου, βραχυπροθέσμως ἐπὶ περιόδους τόσον μακρὰς ὅσον τὰ πέντε ἕως δέκα ἔτη, αἱ μικραὶ ἐλαστικότητες τῆς ζήτησεως ἐνδέχεται νὰ ἀποτελοῦν σοβαρὰν πηγὴν ἀσταθείας εἰς τὰς ἀγορὰς ξένου συναλλάγματος, ἀκόμη καὶ ὅταν πολλαὶ χῶραι συναγωνίζωνται εἰς τὰς παγκοσμίους ἀγορὰς.

Μελλοντικαὶ προσαρμογαὶ τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν

Τόσον ἡ μεσοπολεμικὴ πείρα ἐκ τῶν κυμαινομένων συναλλαγματικῶν τιμῶν ὅσον καὶ ἡ θεωρία τῆς συναλλαγματικῆς σταθερότητος, ἡ ὁποία ἐγεννήθη κατὰ τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη, ἀπέδειξαν σαφῶς ὅτι βραχυπροθέσμως αἱ προσαρμογαὶ τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποτελοῦν ἐπαρκῆς ἢ ἀποτελεσματικὸν μέσον ἐξαλείψεως ἐνὸς ἐλλείμματος ἢ ἐνὸς πλεονάσματος ἀπὸ τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας. Ἐὰν ἡ ζήτησις εἰσαγωγῶν εἶναι ἀνελαστικὴ, ὅπως φαίνεται νὰ εἶναι εἰς πολλὰς χώρας, ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ ἀσήμαντον ἢ ἀκόμη κακὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας.

Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐλαστικότητων τῶν χαμηλῶν τιμῶν, αἱ ὁποῖαι διεπιστώθησαν εἰς πλεῖστας ἐμπειρικὰς μελέτας τῆς ζήτησεως, φαίνεται πιθανὸν ὅτι βραχυπροθέσμως ἡ κάμψις δὲν δύναται νὰ βελτιώσῃ τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον μιᾶς χώρας, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀνελαστικὴ ζήτησις εἰσαγωγῶν ἀντισταθμίζεται ἀπὸ ἀντίστοιχον ἀνελαστικὴν προσφορὰν ἐξαγωγῶν. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη αὐτὴν ἡ ἐλαστικότης τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου θὰ εἶναι πιθανῶς μικρά, ὡς ἐκ τούτου δὲ θὰ χρειάζεται οὐσιώδης κίνησις συναλλαγματικῶν τιμῶν διὰ τὴν ἐξάλειψιν μικρῶν μᾶλλον ἐλλειμμάτων. Μὲ ἄλλας, ἐπὶ συγκριτικῶς μικρὰς χρονικὰς περιόδους, αἱ κινήσεις τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν δὲν ἀποτελοῦν ἀποτελεσματικὸν μέσον κατανομῆς τῶν πόρων μεταξύ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς χρήσεως.

Τὸ γεγονός αὐτὸ καθίστατο ὀλοῦν ἐκδηλώτερον κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη τόσον εἰς τὴν θεωρίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν πράξιν καὶ ἔχει ἤδη ἀναγνωρισθῆ ῥητῶς ἀπὸ τὰ σχέδια καὶ τὰ ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται μὲ τὸ μελλοντικὸν διεθνὲς ἐμπόριον. Βάσει τῶν ἄρθρων τῆς Συμφωνίας τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου, αἱ συναλλαγματικαὶ τιμαὶ ἐσταθεροποιήθησαν, αἱ δὲ συναλλαγματικαὶ ἀναπροσαρμογαὶ θὰ γίνωνται μόνον συμπτωματικῶς πρὸς ἐξουδετέρωσιν κάποιας βασικῆς διαταραχῆς τῆς ἰσορροπίας εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν μιᾶς χώρας. Βραχυπροθέσμως, τὰ ἐλλείμματα θὰ ἀντιμετωπίζωνται διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἰσοζυγίων ἢ, ὑπὸ τὸν προτεινόμενον Ὀργανισμόν Διεθνoῦς Ἐμπορίου, διὰ τοῦ ἀμέσου ἐλέγχου τῶν εἰσαγωγῶν. Ἄν καὶ ἡ διαδικασία

αὐτὴ εἶναι καταφανῶς περισσότερο ρεαλιστικὴ ἀπὸ μερικὰς προτάσεις περὶ εὐκάμπτου συναλλαγματικοῦ συστήματος, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος ὅτι, ἀναγνωρίζοντες τοὺς περιορισμοὺς τῶν συναλλαγματικῶν προσαρμογῶν, θὰ ὑποτιμήσωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν ὄφελη. Μακροπροθέσμως, ὅταν θὰ ὑπάρχη καιρὸς διὰ τὴν ἀντικατάστασιν μιᾶς μεθόδου παραγωγῆς δι' ἄλλης καὶ ὅταν οἱ καταναλωταὶ θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ προσαρμόζουν τὰς δαπάνας των εἰς τὴν, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, μεταβολὴν τῶν ἀντιστοίχων τιμῶν, αἱ ἐλαστικότητες ζητήσεως εἰσαγωγῶν θὰ εἶναι προφανῶς κατὰ πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς ἐλαστικότητας, αἱ ὁποῖαι προεβλέποντο διὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον.

Διὰ τοῦτο αἱ κινήσεις τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν θὰ ἔχουν πιθανῶς ἀξιόλογον τελικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μιᾶς χώρας, ἂν καὶ αἱ ἄμεσοι συνέπειαι εἶναι μικραὶ. Τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζομεν σήμερον εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τρόπου διατηρήσεως τῆς μακροπροθέσου θέσεως τῶν συναλλαγματικῶν προσαρμογῶν, ἀναγνωρίζοντες συγχρόνως εἰλικρινῶς τοὺς βραχυπροθέσμους περιορισμοὺς. Διὰ νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν παγίωσιν τῶν ἀμέσων ἐλέγχων, οἱ ὁποῖοι ἐνδέχεται νὰ εἶναι βραχυπροθέσμως ἀναγκαῖοι, ἐντὸς ἐνὸς μονίμου συστήματος ἐμπορικῶν διατάξεων.

Ἐναντιβόλως οἱ οἰκονομολόγοι θὰ ἐνθυμοῦνται ζωηρότατα τὴν μεσοπολεμικὴν περίοδον ὡς περίοδον τῆς μεγάλης κάμψεως καὶ τῆς στενῶς σχετιζομένης ἀνατροπῆς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀπασχολήσεως. Ἐν τούτοις καὶ χωρὶς τὴν κεῦνσιανὴν ἐπανάστασιν, ἡ περίοδος αὐτὴ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι περίοδος ἀσυνήθους ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομολογίας ἰδίως εἰς τὸν τομέα τῆς γενικῆς θεωρίας τῶν τιμῶν. Κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη ἔγιναν πολλὰ μεγάλα ἀνακαλύψεις εἰς πολυποικίλους τομεῖς, ὅπως ἡ θεωρία τῆς προτιμήσεως τοῦ καταναλωτοῦ, ἡ θεωρία τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ θεωρία τοῦ μονοπωλίου καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ. Δοθέντος ὅτι ἡ θεωρία τῆς τιμῆς, ἡ ἡ θεωρία τῆς ἀξίας, συνεδέετο πάντοτε μὲ τὴν θεωρίαν περὶ διεθνοῦς οἰκονομίας, δὲν ἦτο ἐκπληκτικὸν ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν καινοτομιῶν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς τιμῆς ἐφηρμόζοντο ἐνδεχομένως εἰς τὰ εἰδικὰ προβλήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Οὕτως, ἡ κλασσικὴ θεωρία τοῦ διεθνοῦς συστήματος τιμῶν ἐτροποποιήθη καὶ ἐσυγχρονίσθη κατὰ τι. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς τροποποιήσεις αὐτάς, πολλὰ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν οἱ Ἕλληνοι οἰκονομολόγοι μὲ περισσότερο πεπαλαιωμένα μέσα παρέμειναν κατ' οὐσίαν ἀμετάβλητα. Ἐλλείπει χώρου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ὅλας τὰς προσφάτους μεταβολὰς εἰς τὴν θεωρίαν τῶν διεθνῶν τιμῶν. Ἡ ἀκόλουθος ἐπισκόπησις παριορίζεται κατὰ συνέπειαν εἰς τὰς καινοτομίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τρεῖς μεγάλους τομεῖς, τὴν θεωρίαν τῆς ζητήσεως, τὴν θεωρίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν θεωρίαν τῆς γενικῆς ἰσορροπίας.

Ἡ θεωρία τῆς ζητήσεως καὶ τὰ ὠφελήματα ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου

Ἡ θεωρία τῆς ζητήσεως, ἡ θεωρία τῆς ἐπιλογῆς τοῦ καταναλωτοῦ, σχετίζεται μὲ τὴν θεωρίαν περὶ διεθνοῦς οἰκονομίας κυρίως κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὠφελημάτων ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον ἀποκομίζει μία χώρα ἀπὸ τὴν εἰδίκευσιν καὶ τὸ ἐμπόριον ἐμετρεῖτο μὲ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς διεθνοῦς συναλλαγματικῆς τιμῆς τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῆς, ἐν ἀπουσίᾳ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐπικρατούσης τιμῆς. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ ἐκ τοῦ ἐμπορίου κέρδος ἦτο μία ἀντικειμενικὴ ποσότης, δεικνύουσα τὴν εἰς πόρους οἰκονομίαν μᾶλλον ἀπὸ τὴν εἰδίκευσιν καὶ τὸ ἐμπόριον παρὰ ἀπὸ τὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν παραγωγὴν ὄλων τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ Μίλλ ἦτο φυσικὰ τὸ ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι, τό, οὕτως ὑπολογιζόμενον κέρδος ἐκ τοῦ ἐμπορίου καθορίζεται ἀπὸ τὰς συνθήκας ζητήσεως τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

Ἄν καὶ ὁ Μίλλ δὲν προχωρῆ πέραν τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς, ἡδύνατο ἐν τούτοις νὰ φθάσῃ εἰς συμπεράσματα, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία ἀκόμη καὶ σήμερον, ὀλίγας μόνον τροποποιήσεις χρειάζεται. Ἄλλ' ὁ Μάρσαλ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐφήρμοσε τὴν ἔννοιαν τῆς χρησιμότητος εἰς τὴν διεθνή ζήτησιν καὶ ἐμέτρησε τὰ ἐκ τοῦ ἐμπορίου κέρδη διὰ τῆς γνωστοτάτης θεωρίας τῶν πλεονασμάτων παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν. Ἐν τούτοις, τοῦτο δὲν ἦτο ἐπαναστατικόν. Αἱ κατοπιναὶ ἐξελίξεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν τῆς ζητήσεως, συνίσταντο κυρίως εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ἐννοίας τῆς δυναμένης νὰ μετρηθῆ χρησιμότητος ἀπὸ τὰς ὀριακὰς χρησιμότητας. Μὲ τὴν καινοτομίαν αὐτὴν ἐγκατελείφθησαν αἱ προσπάθειαι μετρήσεως τοῦ συνόλου τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν διὰ τῶν πλεονασμάτων καταναλωτῶν καὶ παραγωγῶν τοῦ Μάρσαλ ἀλλὰ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ παρέμειναν κατὰ μέγα μέρος ἄθικτοι.

Πρὸ τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου, αἱ κυριώτεραι τροποποιήσεις τῆς κλασσικῆς ἐννοίας τῶν «ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν» συνίσταντο κυρίως εἰς μεταβολὰς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ζητήσεως. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐργατικὴ θεωρία τῆς ἀξίας, ἂν καὶ ἐμφανισθεῖσα ὡς γενικὴ θεωρία τιμῶν, ἐχρησιμοποιεῖτο πάντοτε εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἄν καὶ ὁ Μπάσταμπλ μετέτρεψε παλαιότερον τὴν κλασσικὴν θεωρίαν τῆς παραγωγῆς εἰς κάποιαν ἔκτασιν εἰσαγωγῶν τὴν μείωσιν τῶν ἐσόδων εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ περὶ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἡ κυριώτερα ἴσως καινοτομία ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔγινεν ἀπὸ τὸν Χάμπερλερ, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησε τὴν καμπύλην ὑποκαταστάσεως τῆς παραγωγῆς διὰ νὰ δείξῃ τοὺς πιθανοὺς συνδυασμοὺς ποσοτήτων δύο ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραχθοῦν μὲ δεδομένης ποσότητος τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Ἡ καμπύλη αὐτὴ ἐχαράχθη κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ κλίσις τῆς εἰς οἰονδήποτε δεδομένον σημεῖον ἀντεπροσώπευε τὸ ποσὸν τοῦ ὀριακοῦ κόστους τῶν δύο προϊόντων. Τότε ὁ Χάμπερλερ ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἔνδειξις, ἂν ὄχι καὶ μέτρη-

σις, τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν διὰ τῶν καμπυλῶν αὐτῶν. Βραδύτερον ὁ Λεόντιεφ ἀπεσαφήνισε τὴν ἰδέαν ταύτην διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς καμπύλης αὐτῆς μὲ ἓνα σύστημα καμπυλῶν ἀδιαφορίας.

Τὰ κυριώτερα πλεονεκτήματα τῆς νέας αὐτῆς θεωρήσεως, ὡς ἐτόνισεν ὁ Χάμπερλερ, ἦσαν, πρῶτον, ὅτι ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὸ κόστος ἐργασίας ἢ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας τοῦ πραγματικοῦ κόστους καί, δεύτερον, ὅτι καθίστα δυνατὴν τὴν ταυτόχρονον μελέτην ἀριθμοῦ διαφόρων παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Ἐν τούτοις, ὁ Βίνερ, ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ πλεονεκτήματα αὐτὰ ἦσαν φανταστικά καὶ ὅτι ἡ καμπύλη ἀδιαφορίας συνεκάλυπτε ὠρισμένα σημαντικὰ προβλήματα. Ἰδίως, κατεπολέμησε τὴν ὑπόθεσιν τῆς σταθερᾶς ποσότητος τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς τὴν καμπύλην. Ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ καμπύλη αὕτη ὑποκαταστάσεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆται ὡς σταθερά, δοθέντος ὅτι τὸ ποσὸν ἐκάστου ἐκ τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς δὲν ἦτο σταθερόν, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰς τιμὰς του. Αἱ δὲ τελευταῖαι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Ἐν ὀλίγοις, ὁ Βίνερ ὑπεστήριξεν ὅτι ἐὰν ἡ προσφορὰ τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς ἦτο μεταβλητή, τὸ «πραγματικὸν κόστος» τῆς προσφορᾶς τῶν τοιούτων ὑπηρεσιῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζεται βάσει τῆς χρησιμότητος τῶν ἐμπορευμάτων, διὰ τῆς μετρήσεως τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν. Ὅμοια παρατήρησις ἀνέκυψε καὶ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν καμπυλῶν ἀδιαφορίας ἀλλὰ τοῦτο εἶναι παλαιὸν ἐπιχείρημα καὶ ἀποτελεῖ ἐλάσσονα συμβολὴν τοῦ Βίνερ ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν ἐκ μέρους του μελέτην τοῦ πραγματικοῦ κόστους. Ἡ οὐσία τῆς συζητήσεως εἶναι ὅτι αἱ καμπύλαι ἀδιαφορίας διὰ μίαν χώραν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἐξαρτῶνται ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ποσότητας τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κατανομῆς των μεταξύ διαφόρων ἀτόμων καὶ δοθέντος ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εισοδήματος προκαλεῖ ἐπίσης μεταβολὴν τῶν καμπυλῶν ἀδιαφορίας.

Ἐξετάζοντες τὰς λογικὰς αὐτὰς ἀτελείας τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, εἶναι φυσικόν νὰ διερωτώμεθα τί ἄραγε νὰ ἀπομένῃ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν περὶ τῶν κερδῶν ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἐὰν ἀπορριφθῆ ἡ ὑπόθεσις τῶν σταθερῶν ποσοτήτων τῶν πηγῶν καὶ ἐὰν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν καμπύλαι πραγματικῆς ἀξίας διὰ μίαν χώραν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, πῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον συμβάλλει εἰς τὴν εὐημερίαν; Ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἐδόθησαν κατὰ τὸ 1939 ὑπὸ τοῦ Σαμούελσον, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ὅτι ἀκόμη καὶ χωρὶς τοὺς περιοριστικούς κλασσικούς καὶ νεοκλασσικούς συλλογισμούς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐμπεριέχει ἓνα δυνητικὸν ἐὰν ὄχι πραγματικὸν οἰκονομικὸν κέρδος δι' ὅλας τὰς μετεχούσας χώρας. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Σαμούελσον συνίστατο κυρίως εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ γεγονότος ὅτι, ἐὰν ἠνοίγετο τὸ μεταξύ τῶν χωρῶν ἐμπόριον, ἐκάστη χώρα, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιθυμῆ, δύναται νὰ λάβῃ μεγαλυτέραν ποσότητα ἐξ ἐκάστου ἐμπορεύματος, ἐνῶ θὰ ἐξετέλει ὀλιγωτέραν παραγωγικὴν ἐργασίαν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους. Ἄν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δοθῆ κανένα ἀντικειμενικὸν μέτρον τοῦ συνολικοῦ κέρδους, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, εἶναι σαφὲς ὅτι αὐξησις τῆς ποσότητος

ἐκάστου ἐμπορεύματος καὶ μείωσις τῆς ποσότητος τῆς ἐκτελεσθείσης ἐργασίας ἐκάστου τύπου ἀντιπροσωπεύει αὐξησιν τοῦ πλούτου. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν, τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐμπεριέχει κέρδος δι' ὅλας τὰς χώρας.

Ἀντιθέτως, τὸ ἐπιχείρημά του εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν πρότασιν ὅτι κάποιος βαθμὸς ἐμπορίου, ὅσον καὶ ἂν ἔχη περιορισθῆ ἢ δὲν ἔχη περιορισθῆ, εἶναι κατ' ἀνάγκην προτιμότερος δι' ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐμπορίου. Ἡ σύγχρονος ἀντίληψις περὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐμπορίου κέρδους δὲν δίδει οὕτως ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν προστατευτισμόν. Τοῦτο δεικνύει ἀπλῶς ὅτι ἡ προστασία, ἂν ἀχθῆ εἰς τὸ σημεῖον καθ' ὃ ἐκλείπει πλήρως τὸ ἐμπόριον, θὰ προκαλέσῃ μείωσιν τοῦ πλούτου ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς οἰανδήποτε διάμεσον κατάστασιν.

Διεθνὲς ἐμπόριον καὶ διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος

Ὑπεστηρίξαμεν ἀνωτέρω ὅτι διηκρινίσθησαν νέαι ἐξελίξεις εἰς τὴν θεωρίαν τῶν τιμῶν, ἀλλὰ δὲν μετέβαλαν θεμελιωδῶς τὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν τῶν ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου κερδῶν. Ἐν τούτοις, ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, ἡ ἐφαρμογὴ καινοτομιῶν τῆς θεωρίας τῆς τιμῆς ἐπὶ τῶν εἰδικῶν προβλημάτων τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἦτο ἐπαναστατικώτερα. Ἄν καὶ ἡ κλασσικὴ θεωρία παρῆκε ἱκανοποιητικὴν ἐρμηνείαν τῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα παρέχει τὸ διεθνὲς ἐμπόριον πρὸς μίαν χώραν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, ἢ ἐκ παραδόσεως θεωρία οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐρμηνεύσῃ ἐπαρκῶς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὰ κέρδη ταῦτα κατανέμονται μεταξύ διαφόρων παραγόντων τῆς παραγωγῆς ἢ μεταξύ τῶν διαφόρων ὁμάδων τῶν ἐργαζομένων. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ κλασσικὴ θεωρία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν σχέσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου μὲ τὴν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἀποσαφήνισις τῆς σχέσεως αὐτῆς κατὰ τὴν μεσοπολεμικὴν περίοδον ἦτο ὡς ἐκ τούτου ἓνα μεγάλο ἐπίτευγμα τῆς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ὁὰ ἠδύνατο ἤδη νὰ λεχθῆ ὅτι οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἠγνόουν πλήρως τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἐπὶ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας. Ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις αὐτῆς ταύτης τῆς κλασσικῆς θεωρίας ἦτο εἰς σημαντικὴν ἔκτασιν μίαν προέκτασις τῆς φιλονικίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν σχετικῶς μὲ τοὺς περὶ σίτου νόμους καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα εἰς τὴν φιλονικίαν αὐτὴν ἦτο ἡ σύγκρουσις συμφερόντων μεταξύ τῶν ἰδιοκτητῶν καλλιεργησίμου γῆς καὶ βιομηχάνων. Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς περὶ μισθώματος θεωρίας τοῦ Ρικάρντο, οἱ Ἀγγλοὶ οἰκονομολόγοι τοῦ 19ου αἰῶνος ἠδυνήθησαν νὰ ἀποδείξουν σαφῶς ὅτι ἡ μείωσις τοῦ δασμολογίου εἰς μίαν χώραν (ὡς ἡ Ἀγγλία), ἢ ὁποῖα εἰσάγει ἀγροτικὰ προϊόντα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ τὴν μείωσιν τοῦ μεριδίου τῶν γαιοκτημόνων ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ προβλήματος, οἱ οἰκονομολόγοι οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ ἐνσωματώσουν τὴν θεωρίαν των περὶ τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς θεωρίας εἰς μίαν γενικὴν θεωρίαν διανομῆς. Τοῦτο δὲν εἶναι πολὺ ἐκπληκτικὸν διότι, μέχρις ὅτου οἱ

Κλάρκ, Μάρσαλ, Βίκστηντ και άλλοι ἐγενίκευσαν τὸν περὶ μειουμένων ἀποδόσεων νόμον τοῦ Ρικάρντο εἰς ἓνα νόμον μεταβλητῶν ἀναλογιῶν δι' ὅλους τοὺς παράγοντας τῆς παραγωγῆς, δὲν ὑπῆρχε καμμία χρήσιμος θεωρία περὶ διανομῆς. Καὶ μετὰ τὴν ἐπινοήσιν τῆς θεωρίας τῆς διανομῆς ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπεβραβεύθη σημαντικῶς εἰς τὰ διεθνή προβλήματα καὶ ἡ θεωρία τῆς διανομῆς δὲν κατέστη συστηματικὸν τμήμα τῆς διεθνούς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης μέχρι τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Τὸ πρωτοποριακὸν ἔργον ἦτο μία σουηδικὴ μελέτη δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1919 ὑπὸ τοῦ Χέκσερ. Λόγω δυσκολιῶν, ὀφειλομένων εἰς τὴν γλῶσσαν, ἡ μελέτη αὐτὴ ἠγνοήθη γενικῶς ὑπὸ τῶν Ἑγγλων καὶ Ἀμερικανῶν οἰκονομολόγων, ἀλλὰ τώρα ἔχει ἀναγνωρισθῆ ὡς μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας συμβολὰς εἰς τὴν μεγάλην ἐξέλιξιν τῆς διεθνούς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἡ συμβολὴ τοῦ Χέκσερ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς κινήσεως τοῦ διεθνούς ἐμπορίου ὑπὸ συνθήκας σχετικῆς σπάνεος ἢ ἀφθονίας τῶν διαφορῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἠρμήνευσαν τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου διὰ τοῦ νόμου τῶν τοῦ συγκριτικοῦ κέρδους, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ συγκριτικὸν κέρδος ἐγένετο ἀποδεκτὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, χωρὶς ἐξήγησιν. Χρησιμοποιοῦν τὴν γενικευθεῖσαν θεωρίαν τῆς παραγωγῆς—τὸ δόγμα τῆς ὀριακῆς παραγωγῆς—ὁ Χέκσερ ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ μία χώρα ἀπὸ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς εἰδικοῦ ἐμπορεύματος ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην προσφορὰν, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας, τοῦ παράγοντος ἢ τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόρευμα αὐτό. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἐὰν ἡ χώρα Α ἔχη κατὰ καλλιεργητὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν χώραν Β, τὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς μισθοὺς μισθώματα θὰ εἶναι μικρότερα εἰς τὴν πρώτην χώραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δευτέραν. Διὰ τοῦτο ἡ χώρα Α ἔχει ἓνα σχετικὸν κέρδος εἰς σῖτον καὶ ἄλλα προϊόντα ἀπαιτοῦντα πολλὴν γῆν καὶ μικρὰν ἐργατικὴν δύναμιν, ἐνῶ ἡ χώρα Β ἔχει σχετικὸν κέρδος ἐκ τῶν βιομηχανικῶν. Ἐὰν καὶ ἡ πρότασις αὐτὴ ἤμπορῇ σήμερον νὰ φαίνεται ἀφ' ἑαυτῆς προφανής, ἀπετέλει ἐν τούτοις μεγάλην βελτίωσιν τῆς θεωρίας τοῦ διεθνούς ἐμπορίου, διότι ἠνοιξε τὴν θύραν εἰς μίαν συστηματικὴν μελέτην τῆς σχέσεως μεταξὺ διεθνούς ἐμπορίου καὶ κατανομῆς τοῦ εισοδήματος ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Οὕτως, ἀποδεικνύων πόσον τὸ διεθνὲς ἐμπόριον αὐξάνει τὴν ζήτησιν τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς, τοὺς ὁποῖους διαθέτει μία χώρα ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ, ἐνῶ ταυτοχρόνως μειώνει τὴν ζήτησιν τῶν σχετικῶς σπανιζόντων εἰς αὐτὴν παραγόντων τῆς παραγωγῆς, ὁ Χέκσερ ἀπέδειξεν ἐπίσης, ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἔχει τὴν τάσιν νὰ ἐξισορροπῇ τὰς σχετικὰς ἀποδόσεις γῆς, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ἡ πλήρης σημασία τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ θὰ καταφανῆ κατὰ τὴν μετέπειτα ἐξέτασιν τῆς θεωρίας τῶν δασμολογιῶν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ προβῶμεν.

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ Χέκσερ ἀναφορικῶς μὲ τὴν σχέσιν συγκριτικοῦ κέρδους καὶ συγκριτικῶν ποσοτήτων τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ συμπέρασμά του, καθ' ὃ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἔχει τάσιν νὰ ἰσοπεδῶνῃ τὸν συγ-

γενῆ παράγοντα τῶν τιμῶν, κατέστη βραδύτερον ἢ βᾶσις τῆς γνωστοτάτης πραγματείας τοῦ Ὁχλιν. Ὁ Ὁχλιν ἐτροποποίησε καὶ ἐτελειοποίησε ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων τὰς θεωρίας τοῦ Χέκσερ. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Ὁχλιν ἐσκέφθη ὅτι ἡ δυνατότης καθ' ἣν ἡ μεταβολὴ εἰς συγγενῆ παράγοντα τῶν τιμῶν, πραγματοποιηθεῖσα διὰ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, θὰ ἠδύνατο ἐνδεχομένως νὰ μεταβάλλῃ τὴν χρησίμον προσφορὰν μερικῶν ἐκ τῶν παραγόντων αὐτῶν. Ἐπίσης ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς περιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ὅταν λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν περισσότεροι τῶν δύο παράγοντες τῆς παραγωγῆς καὶ ὅταν μεταξὺ μερικῶν παραγόντων ὑπάρχῃ σχέσις ἀλληλοσυμπληρώσεως. Ἐν τούτοις, ἐξαιρουμένων τῶν περιπλοκῶν αὐτῶν, τὰ συμπεράσματα τοῦ Ὁχλιν συνεφώνουν οὐσιωδῶς μὲ ἐκεῖνα τοῦ Χέκσερ.

Γενικὴ ἰσορροπία

Διὰ νὰ τελειώσωμεν τὴν ἐξέτασιν τῆς θεωρίας τῶν τιμῶν καὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου θὰ ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν ὀλίγας λέξεις ἐπὶ δύο μελετῶν ἐπὶ τῆς γενικῆς ἰσορροπίας. Ἡ κλασσικὴ θεωρία, ὑπὸ τὴν στενὴν μορφήν της, ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὸ πρόβλημα δύο χωρῶν ἐμπορευομένων δύο εἶδη καὶ αἱ μεταγενέστεραι ἀναθεωρήσεις καὶ τελειοποιήσεις τῆς κλασσικῆς θεωρίας σπανίως ὑπερέβησαν τὸ ἀπλοῦν τοῦτο πλαίσιον. Ἀκόμη καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ὁχλιν, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε θεωρεῖται ὡς ἡ γενικωτέρα ἀντιμετώπισις τοῦ ζητήματος, εἶναι τὸ εὐληπτότερον. Τὰ συμπεράσματα τῶν Χέκσερ—Ὁχλιν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι σαφέστερα καὶ περισσότερο εὐαπόδεκτα, ὅταν τὸ θεωρητικὸν σχῆμα περιορίζεται εἰς δύο χώρας, δύο ἐμπορεύματα καὶ δύο παράγοντας τῆς παραγωγῆς. Αἱ πληρέστεραι προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ τὴν γενικωτέραν ἐξέτασιν τῆς θεωρίας τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, εἶναι, ἐξ ὧν γνωρίζω, αἱ προσπάθειαι τῶν Ἰντέμα καὶ Μόσακ. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰντέμα ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1932 καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μόσακ ἐξεδόθη μετὰ δωδεκαετίαν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην γενικότητά των καὶ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία υἱοθέτησαν μίαν σαφῶς κλασσικὴν ἄποψιν καὶ εἰς τὰ κυριώτερα συμπεράσματά των ἐπεβεβαίωσαν τὴν κλασσικὴν σκέψιν. Ὅπως καὶ οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι, καὶ οἱ δύο αὐτοὶ συγγραφεῖς ἐνδιέφεροντο κυρίως διὰ τὰς συνεπείας τῶν διεθνῶν διαταραχῶν ἐπὶ τῶν ἀντιστοιχῶν τιμῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Ἐξαιρουμένου τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τοῦ Μόσακ καὶ τὰ δύο βιβλία μικρὰν προσοχὴν ἔδιδαν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς παραγωγῆς. Ἐν τούτοις, ἀπὸ μιᾶς μόνον ἀπόψεως, καὶ τὰ δύο βιβλία ἐπροχώρουν πολὺ πέραν τῆς κλασσικῆς θεωρίας. Καὶ οἱ δύο συγγραφεῖς κατέδειξαν ὅτι μελέτη τῆς δυναμικῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τόσον ἐπὶ σταθεροῦ ὅσον καὶ ἐπὶ ἀσταθοῦς συστήματος ἀγορῶν, εἶναι ἐξαιρετικῶς ὠφέλιμος εἰς τὸν τομέα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν πολυπλόκων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν πολλὰς χώρας καὶ πολλὰ ἐμπορεύματα.

Ἡ μελέτη τοῦ Ἰντέμα ἦτο κατ' ἀνάγκην στοιχειώδης, δοθέντος ὅτι

ἔγραφε κατὰ μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλίγα ἦσαν γνωστὰ σχετικῶς μετὰ τὴν σταθερότητα τῶν συστημάτων ἀγορῶν. Ἐν τούτοις, ὁ συγγραφεὺς προώθησε τὴν ἐξέτασιν τῶν σταθερῶν καὶ ἀσταθῶν διεθνῶν ἀγορῶν πέραν τοῦ ἀρχικοῦ σταδίου εἰς τὸ ὁποῖον τὴν εἶχεν ἀφήσει ὁ Μάρσαλ καὶ εἰς τὸ Ε' κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του υἰοθέτησε μίαν μέθοδον, ἡ ὁποία ἦτο ἐκπληκτικῶς ὁμοία μετὰ τὴν δυναμικὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, τὴν ὁποίαν παρουσίασε βραδύτερον ὁ Χίξ εἰς τὸ βιβλίον «Ἄξια καὶ κεφάλαιον». Π.χ. ὑπεστήριξεν ὅτι καταβολαὶ χρημάτων ἐκ τῆς χώρας 2 πρὸς τὴν χώραν 1 κανονικῶς θὰ ἠῤυξαν τὰς τιμὰς καὶ τὸ κόστος εἰς τὴν τελευταίαν καὶ θὰ προεκάλλουν μείωσιν τῶν εἰς τὴν πρώτην, κυρίως λόγῳ τῆς λειτουργίας τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος. Μελετῶν τὰς στατιστικὰς ἐξισώσεις τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὠρισμέναι λειτουργίαι, ὅπως αἱ ἐξαιρητικῶς ἀνελαστικαὶ ζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδείκνουν ὅτι αἱ πληρωμαὶ χρήματος θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν μείωσιν τῶν τιμῶν εἰς τὴν χώραν ὅπου διενεργοῦνται αἱ πληρωμαὶ καὶ ὑψώσιν τῶν εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ τὰς πληρωμὰς, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπορριφθοῦν ὡς κατὰ βάσιν ἀσταθεῖς. Εἰς ἓνα βιβλίον ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1931 εὐρίσκεται τὸ σπέρμα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Χίξ περὶ ἀτελοῦς σταθερότητος. Παρ' ὅτι στοιχειώδης καὶ ἀτελής, ἡ ἀντιλήψις τοῦ Ἑντέμα περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ δυναμικῆς καὶ στατικῆς ἐν τούτοις, προέλεγε τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ βραδύτερον εἰς τὸν τομέα τῆς γενικῆς θεωρίας τῶν τιμῶν.

Ὁ Μόσακ ἤρχισε τὴν μελέτην τῆς γενικῆς ἰσορροπίας ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶχε τελειώσει ὁ Ἑντέμα καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων προώθησε τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου πέραν τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον τὴν εἶχεν ἀφήσει ὁ Ἑντέμα. Τὸ σημαντικώτερον πιθανῶς εἶναι ὅτι ὁ Μόσακ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπιδράσεις τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς ζητήσεως ἐμπορευμάτων, τὸ ἐμπόριον τῶν ὁποίων διεξάγεται εἰς διεθνή κλίμακα. Πλὴν τοῦ 9ου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου του, ὁ Μόσακ μελετᾷ ἓνα σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον τὰ εἰσοδήματα ἐδαπανῶντο ἐξ ὀλοκλήρου δι' ἐμπορεύματα, ξένα ἢ ἐγχώρια. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ «πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν», ὡς τοιοῦτον, δὲν παίζει σαφῆ ρόλον εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου. Ἡ ἴση ποσότης προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς ἐμπορευμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Μόσακ, συνεπάγεται ἰσορροπίαν εἰς τὰς ἀγορὰς ξένου συναλλάγματος. Ἐφήρμοσε πλήρως τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Χίξ περὶ τελείας καὶ ἀτελοῦς σταθερότητος εἰς τὰ εἰδικὰ προβλήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἀλλὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ συμπεράσματά του διαψεύδονται ἐν τινι μέτρῳ συνθῆκαι πραγματικῆς σταθερότητος, ἐκτὸς ὠρισμένων εἰδικῶν περιπτώσεων.

Εἰς μίαν ἀνασκόπησιν, ὅπως ἡ παρούσα, εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερὴς ἡ ἐκτίμησις τῆς θέσεως ἢ τῆς σημασίας τῶν δύο μελετῶν αὐτῶν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς διεθνοῦς θεωρίας τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ συνόλῳ τῆς. Ἀντιθέτως, πρὸς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν, αἱ γενικώτεροι ἀντιμετωπίσεις τῆς διεθνοῦς θεωρίας τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης δὲν ἤσκησαν βαθεῖαν ἐπίδρασιν

ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἕν τιμι μέτρῳ εἰς τὴν πολυπλοκότητά των, εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ γενικαὶ λύσεις ἀναγνωρίζουν πολλὰς πιθανὰς καὶ διαφορετικὰς συνεπειὰς μιᾶς δεδομένης πολιτικῆς. Ἐπίσης, ἐνδέχεται νὰ εἶναι εἰς ποῖαν τινα ἔκτασιν ἀποτέλεσμα τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ γενικώτεραι θεωρίαι ἐν τῷ συνόλῳ των δὲν ἀπεκάλυψαν σοβαρὰ σφάλματα εἰς τὴν κλασσικὴν θέσιν. Τόσον ὁ Ὑντέμα ὅσον καὶ ὁ Μόσακ ἐξετάζουσι τὰς κλασσικὰς θεωρίας ὡς εἰδικὰς περιπτώσεις τῶν γενικωτέρων θεωριῶν των καὶ τὰ συμπεράσματά των τείνουσι κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς κλασσικῆς σκέψεως.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΩΝ

Ἡ προηγηθεῖσα ἔκθεσις τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς θεωρίας τῶν τιμῶν καὶ τῆς θεωρίας τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἐμελέτησε μόνον τὴν λογικὴν ἐξέλιξιν τῆς θεωρίας καὶ δὲν ἔγινε καμμία ἀπόπειρα διὰ τὸν συσχετισμὸν τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς μετὰ τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἡ ἀνωτέρω ἐξέτασις ἦτο κάπως ἀφηρημένη καὶ δὲν ἀντικατοπτρίζει τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς κλασσικῆς παραδόσεως. Κατὰ τὴν πραγματικὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεώς της, ἡ παραδεδομένη θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου συνεδέετο στενῶς μετὰ κατὰ πολὺ ἀντιφατικὰ πολιτικὰ ζητήματα. Πράγματι, ὅλαι σχεδὸν αἱ μεγάλαι συμβολαὶ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἦσαν μία ἄμεσος προέκτασις πρακτικῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον συνώνυμος μετὰ τὴν δασμολογικὴν πολιτικὴν καὶ συνεπῶς ἡ θεωρία τῶν δασμολογιῶν κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Καὶ κατὰ τὴν μεσοπολεμικὴν ἀκόμη περίοδον τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὅποτε εἶχαν υἱοθετηθῆ εἰς εὐρείαν ἔκτασιν ἄλλαι μέθοδοι ἐλέγχου τοῦ ἐμπορίου, ὅπως αἱ ποσοστώσεις τῶν εἰσαγωγῶν, οἱ συναλλαγματικοὶ ἔλεγχοι κτλ., οἱ δασμοὶ ἐξηκολούθουν νὰ κατέχουν σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν πολλῶν χωρῶν. Ὡς ἐκ τούτου, φαίνεται ὀρθὸν τὸ νὰ τερματίσωμεν τὴν ἐξέτασιν αὐτὴν μετὰ τὴν σύντομον ἀνασκόπησιν μερικῶν προσφάτων μεταβολῶν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν δασμολογιῶν.

Ἡ βιβλιογραφία περὶ τῶν δασμολογιῶν εἶναι πιθανῶς τόσον ὀγκώδης ὅσον καὶ ἡ βιβλιογραφία οἰουδήποτε κλάδου τῆς ἐφηρμοσμένης οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ μελετηθοῦν διεξοδικῶς ὅλα τὰ βιβλία, ἄρθρα καὶ αἱ σύντομοι διατριβαί, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μετὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Πολλὰ ἐξ ὧν ἐγράφησαν περὶ δασμολογιῶν ἀναφέρονται εἰς προβλήματα πολιτικά, ἠθικά ἢ διοικητικά καὶ ὅλα τὰ προβλήματα ταῦτα, παρ' ὅτι σημαντικά, ἐξέρχονται τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης ἀνασκοπήσεως. Ὡς πρὸς τὰ καθαρῶς οἰκονομικὰ ζητήματα, αἱ πρόσφατοι ἐξελίξεις εἰς τὴν θεωρίαν τῶν δασμολογιῶν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας :

(1) δασμολογία καὶ συνθήκαι τοῦ ἐμπορίου, (2) δασμολογία καὶ κατανομή τοῦ

είσοδήματος, (3) έμπορική πολιτική και αναζωογόνησις του έμπορικού πνεύματος. Έκάστη από τας κατηγορίας αυτάς θα μελητηθῆ ιδιαίτέρως.

Δασμολόγια και συνθήκαι του έμπορίου

Τα γεγονότα τῆς μεσοπολεμικῆς περιόδου ώδήγησαν εις αξιόλογον αναζωογόνησιν του ενδιαφέροντος δια τὰ δασμολόγια, θεωρούμενα ως όπλα διαπραγματεύσεως. Το Πρόγραμμα Συμφωνιῶν Ἀμοιβαίου Ἐμπορίου εις τὰς Ἡν. Πολιτείας, ἡ νέα δασμολογική πολιτική τῆς Μ. Βρεταννίας καί αἱ δασμολογικαί αύξήσεις εις άλλας χώρας υπεγράμμισαν δια μίαν ακόμη φοράν τον μονοπωλιστικόν χαρακτήρα τῶν δασμολογικῶν περιορισμῶν καί τὰς ἐπιδράσεις τῶν δασμολογιῶν ἐπὶ τῶν συνθηκῶν του έμπορίου. Ὑλισμένοι οικονομολόγοι ἠσχολήθησαν με τὰ προβλήματα αυτά, αλλά πιθανῶς αἱ σημαντικώτεραι ἐργασίαι ἦσαν ἐκεῖναι τῶν Σαμούελσον, Κάλντορ, Μπένχαμ καί Σκιτόβσκυ. Το πόρισμα τῆς μελέτης ἦτο ὅτι ἀπεδείχθη ἐκ νέου ἡ ἀσταθῆς βάσις τῶν δασμολογιῶν ἐκ τῶν ὑπὲρ του ἐλευθέρου έμπορίου ἐπιχειρημάτων. Π.χ., ὁ Σαμούελσον, κατέδειξε ὅτι τὰ δασμολόγια ἢ ἄλλοι περιορισμοὶ του έμπορίου, ἐὰν ἐπιφέρουν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν του έμπορίου καί αύξησιν τῆς εὐημερίας τῆς χώρας, ἡ ὅποια τοὺς ἐπιβάλλει, ἐπιτυγχάνεται τουτο δια τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς θέσεως κάποιας άλλης χώρας. Δεδομένου ὅτι τὰ κέρδη μιᾶς χώρας δέν εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθοῦν με τὰς ζημίας άλλης, δέν εἶναι δυνατόν νὰ συναχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ έμπορικὸι περιορισμοὶ μειώνουν πάντοτε τον πληυτον ὀλοκλήρου του κόσμου. Ὁ Σκιτόβσκυ προώθησε περαιτέρω τὴν ἀποψιν αυτὴν δεικνύων ὅτι τὸ δασμολόγιον μιᾶς χώρας αύξάνει τὴν πιθανότητα ὅτι τὰ ἀντίποινα θα ἀποδειχθοῦν ἐπωφελῆ δι' άλλας χώρας.

Οὕτω, διετύπωσε μίαν θεωρίαν περὶ δασμολογικῶν ἀντιποίνων, ἡ ὅποια ἐμφανίζει ἐκάστην χώραν ως αύξάνουσαν τὸ δασμολόγιον κατὰ ἔλλογον τρόπον δια τὴν κατάληψιν καλῆς θέσεως εις τὰς διεθνεῖς ἀγοράς. Ἐὰν καί ἐκάστη χώρα κεχωρισμένως, κατὰ τὴν ἀποψιν του Σκιτόβσκυ, θα ἐπωφελεῖτο ἀπομετρίαν αύξησιν τῶν δασμολογιῶν, ἡ συνέπεια τῆς ὑπὸ ἐκάστης χώρας ἐφαρμογῆς τῆς ἰδίας πολιτικῆς θα ἦτο ἡ μείωσις του πλούτου ὅλων. Δια τουτο, ὁ Σκιτόβσκυ ἐπίστευε τελικῶς, ὅτι τὰ δασμολογικὰ ἀντίποινα θα ὡδήγουν εἴτε εις διαπραγματεύσεις περὶ διμερῶν συναλλαγῶν, εἴτε εις κάποιαν μορφήν δασμολογικῶν διαπραγματεύσεων. Δοθέντος ὅτι ἐκάστη χώρα ἔχει ἔλλογον συμφέρον ἐκ τῆς αύξήσεως τῶν δασμολογιῶν, πέραν τῆς πίεσεως ἐιδικῶν ομάδων, εις ἐκάστην χώραν, ὁ Σκιτόβσκυ ἐτόνισεν ὅτι ἓνα σύστημα ἐλευθέρου έμπορίου, ὅπως καί ἓνα καρτέλ, ἔχει φυσικὴν τάσιν πρὸς ἀποτυχίαν καί πρέπει νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ κάποιο εἶδος διεθνούς συμφωνίας.

Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τῶν Σαμούελσον, Σκιτόβσκυ καί άλλων, ἦτο τὸ ὅτι προσείλκυσαν τὴν προσοχήν πρὸς τὴν ὁμοιότητα, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ τῆς θεωρίας τῶν δασμολογιῶν καί τῆς θεωρίας του μονοπωλίου. Μία δεδομένη χώρα, ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας, δύναται νὰ ὠφεληθῆ περιορίζουσα τὸ έμπόριον με άλλας χώρας, ἀκριβῶς ὅπως ἓνα μονοπώλιον δύ-

ναται νὰ κερδίση περιορίζον τὴν προσφορὰν ἑνὸς μονοπωλιακοῦ προϊόντος. Τὸ ἔλλογον ἐπιχείρημα κατὰ τῶν δασμολογίων δὲν εἶναι, ὅπως ὑποθέτουσιν ἐνίοτε οἱ θιασῶται τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ὅτι τὰ δασμολόγια ἐπιδροῦν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ ὄλων τῶν χωρῶν, ἀλλ' ὅτι, ὅπως καὶ οἱ μονοπωλιακοὶ περιορισμοί, προκαλοῦν ζημίας εἰς ὠρισμένας χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγαλύτεραι ἀπὸ τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον ἀποκομίζει ἡ χώρα, ἢ ὁποῖα τὰς ἐπιβάλλει. Μὲ τὴν σύγχρονον ὄρολογίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἀκολουθοῦντες τὸν Λέρνερ, ὅτι τὰ δασμολόγια καταλήγουσιν εἰς μίαν ἀποτελεσματικὴν διάθεσιν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν, δοθέντος ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων διαφέρουν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν.

Ἡ κλασσικὴ ἄποψις

Ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ τελευταία αὐτὴ ἐργασία μὲ τὴν γενικὴν φιλολογίαν περὶ τῆς θεωρίας τῶν δασμολογίων; Τὸ πιθανῶς σημαντικώτερον εἶναι ὅτι αἱ νέαι ἐργασίαι ἐπὶ τῆς δασμολογικῆς θεωρίας ἐπανορθώνουσι μίαν πλάνην, ἢ ὁποῖα ἦτο ἐπὶ μακρὸν διαδεδομένη μεταξὺ τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ὠρισμένων ἐπαγγελματικῶν οἰκονομολόγων, ἡ κλασσικὴ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος ἐνεφανίζετο συχνὰ ὡς ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μιᾶς πολιτικῆς ἀπεριορίστου ἐμπορίου, κερδίζουν ὅλοι αἱ χώραι. Ἐν τούτοις, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ μονοπωλιστικὸς χαρακτήρ τῶν δασμολογίων καὶ ἄλλων ἐμποδίων παρεμβαλλομένων εἰς τὸ ἐμπόριον, καταφαίνεται ὅτι ἡ διαδεδομένη αὐτὴ ἀντίληψις εἶναι ἐσφαλμένη. Τὰ δασμολόγια δὲν ἐπιφέρουν πάντοτε μείωσιν τοῦ πλούτου ὄλων τῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ προκαλοῦν ζημίας εἰς ἄλλας καὶ κέρδη εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ σημασία τῆς ἐσφαλμένης αὐτῆς ἀντιλήψεως σχετικῶς μὲ τὰ δασμολόγια καὶ ἡ τάσις ὑποτιμήσεως τῆς ἐπιδράσεως τῶν δασμολογίων ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐμπορίου ἀπεικονίζονται ἄριστα εἰς τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα ἐκ μιᾶς ἐκθέσεως ἐπὶ τῶν δασμολογίων, συνταχθείσης κατὰ τὸ 1930 ὑπὸ μιᾶς ἐπιτροπῆς Βρετανῶν οἰκονομολόγων :

«Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ἡ διαπίστωσις ὅτι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἀμοιβαιότητά του, εἶναι μία διαπίστωσις εἰς τὴν ὁποῖαν προβαίνουν πάντοτε οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Οὐδέποτε ἀνεφῆρθη ἀπὸ οἰουδήποτε ἐκ τῶν κυριωτέρων ὑποστηρικτῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλοῦς. Ἀποτελεῖ πλήρη παρεξήγησιν τῆς φύσεως τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δασμολογίων.

» Τὸ διεθνὲς ἐμπόριον οὐδέποτε εἶναι ἀπηλλαγμένον ἐμποδίων... Αἱ ξέναι χώραι, αἱ ὁποῖαι φορολογοῦν τὰς ἐξαγωγὰς μας, μᾶς βλάπτουν καὶ παρεμβάλλουσι ἐμπόδια εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡμεῖς φορολογοῦντες τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐξαγωγὰς των, δὲν ἐπανορθώνομεν τὴν βλάβην αὐτήν. Ἀπλῶς προσθέτομεν ἕνα ἄλλο ἐμπόδιον εἰς τὸ ἐμπόριον».

Ἐπὶ τὸ φῶς τῶν τελευταίων δασμολογικῶν συζητήσεων εἶναι προφανές

ὅτι βεβαιώσεις ὅπως αὐταὶ πρέπει νὰ γίνουιν δεκταὶ μὲ μεγάλην ἐπιφύλαξιν. Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ σημερινὰ δασμολόγια εἶναι τόσο ὑψηλὰ ὥστε νὰ βλάπτουιν ὅλους, ἀλλὰ ἐκ τούτου δὲν συναγεται ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι πάντοτε ἀληθές. Τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῶν ἀντιποίνων εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ ὅσον θὰ ὑπέθετε κανεὶς ἀπὸ τὴν μελέτην ὅσον ἔχουιν γραφῆ περὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου.

Ἄν καὶ αἱ τελευταῖαι μελέται ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν δασμολογιῶν ἀνεσκεύασαν κατὰ πολὺ τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ἐπιχειρήματα, ὅπως τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα, θὰ ἦτο λάθος νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἡ σύγχρονος ἀποψις ἐκφράζει μεγάλην ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν θεωρίαν. Οἱ Ἄγγλοι οἰκονομολόγοι τοῦ 19ου αἰῶνος, ἂν καὶ ἴσως δὲν ἐτόνισαν ἐπαρκῶς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐγνωρίζουιν πλήρως τὰς εὐνοϊκὰς συνεπεῖας, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη τὸ δασμολόγιον ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου μιᾶς χώρας. Πράγματι, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους σκοποὺς τῆς βαθείας μελέτης τοῦ Μίλλ ἐπὶ τοῦ διεθνούς ἐμπορίου ἦτο νὰ καταδείξη πῶς τὰ δασμολόγια καὶ ἄλλα ἐμπόδια παρεμβαλλόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπιδροῦν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τοῦ ὄγκου τῆς ἀντιστοιχίας ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν. Ὅπως κατέδειξεν ὁ Τάουσιγκ, ὁ Μίλλ διέστειλε πολὺ σαφῶς τοὺς φόρους ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ τοὺς προστατευτικούς δασμούς, ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς φόρους ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, ὁ Μίλλ οὐδέποτε ἐπλανήθη διὰ τὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκομίση μία χώρα, εἰς βάρους τῶν γειτόνων τῆς, ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τοιούτων τελῶν. Τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα :

«Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένεται ὅτι μία χώρα θὰ παρητεῖτο ἀπὸ τὴν φορολόγησιν τῶν ξένων, ἐκτὸς ἐὰν οἱ ξένοι ἐφέροντο πρὸς αὐτὴν ἀναλόγως. Ὁ μόνος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μία χώρα δύναται, νὰ ἀποφύγη ζημίας λόγῳ τῶν δασμῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλουιν ἄλλαι χώραι ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων τῆς, εἶναι ἢ ἐκ μέρους τῆς ἐπιβολὴ ἀντιστοίχων δασμῶν ἐπὶ τῶν ἰδικῶν τῶν».

Ὁ Μάρσαλ, ὁ Ἐντζγουορθ καὶ ὁ Τάουσιγκ δὲν περιέπεσαν ἐπίσης εἰς τὸ σφάλμα τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Ὅλοι οἱ οἰκονομολόγοι αὐτοὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι μία χώρα δύναται νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν δασμολογιῶν. Ἐν τούτοις, ὁ Μάρσαλ ἔκρινεν ὅτι, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, τοῦτο δὲν εἶχε μεγάλην σημασίαν. Ἐν πρώτοις, ἀμφέβαλλεν ἐὰν, εἰς τὸν σύγχρονον βιομηχανικὸν κόσμον, οἰαδήποτε χώρα ἔχει αὐτὴ καὶ μόνη τόσο μεγάλην σημασίαν, ὥστε νὰ ἀσκή σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συνηθῶν τοῦ ἐμπορίου. Δεύτερον, αἱ παρατηρήσεις του, ἰδίως δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πίεσις ἐιδικῶν συμφερόντων ὠθεῖ τοὺς δασμούς εἰς ἐπίπεδα κατὰ πολὺ ὑψηλὰ, ὥστε προκαλοῦνται ζημίαι τόσο εἰς τὴν χώραν ἢ ὁποῖα ἐπιβάλλει τοὺς δασμούς αὐτούς, ὅσον καὶ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον.

Ἡ ἔλλειψις χώρου δὲν ἐπιτρέπει εὐρυτέραν ἐξέτασιν τοῦ θέματος. Τὸ σημεῖον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τονισθῆ εἶναι ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῆς κλασσικῆς θεωρίας καὶ τῶν τελευταίων συζητήσεων περὶ τῆς σχέσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ δασμολογίου καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν.

Χρησιμοποιούντες τὴν σύγχρονον θεωρίαν τῶν τιμῶν, οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι προέβησαν εἰς ἀκριβεστέραν ἐκτίμησιν τῶν ἐκ τῶν δασμολογιῶν πιθανῶν κερδῶν καὶ ζημιῶν καὶ κατέδειξαν πιθανῶς ἀκριβέστερον ἀπὸ ἄλλοτε τὰ ὅρια μιᾶς ἐλλόγου δασμολογικῆς πολιτικῆς. Ἀλλὰ δὲν μετέβαλε τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, ὡς αὐταὶ διευτώθησαν ὑπὸ τῶν Μίλλ, Μάρσαλ, Ἐντζουορθ, καὶ Τάουνιγκ. Ἐχρειάζετο πληρεστέρα μελέτη, ὅχι διότι ἡ κλασσικὴ ἀγοψις ἦτο σφαλερά, ἀλλὰ διότι δὲν ἐτονίσθη ἐπαρκῶς καὶ συνεπῶς παρηρμηνεύθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου.

Τὰ προηγουμένως λεχθέντα ἀνεφέροντο κυρίως εἰς τὰς συνεπειὰς τῶν δασμολογιῶν ἐπὶ τῆς κατανομῆς τοῦ διεθνοῦς εἰσοδήματος μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἐνα ἐξ ἴσου σημαντικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐλύθη ἰκανοποιητικῶς ὑπὸ τῶν κλασσικῶν οἰκονομολόγων ἀφορᾷ τὰς συνεπειὰς τῶν δασμολογιῶν ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἐντὸς μιᾶς μόνης χώρας. Ἀκόμη καὶ ἐὰν μία χώρα δὲν ἔχη μονοπωλιστικὴν θέσιν εἰς τὰς παγκοσμίους ἀγορὰς καὶ δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν μερίδα ἀπὸ τὸ παγκόσμιον εἰσόδημα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἐμπορίου, μία εἰδικὴ τάξις ἢ ὁμάς τῆς χώρας θὰ ὠφελεῖτο πράγματι ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν δασμοῦ. Τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ὑπῆρξε κεντρικὸν πρόβλημα σχεδὸν ὅλων τῶν δασμολογικῶν ἀντιθέσεων. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας προσέλαβε τὴν μορφήν τῆς βεβαιότητος, ὅτι οἱ δασμοὶ ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων προστατεύουν ἢ αὐξάνουν τοὺς πραγματικοὺς μισθοὺς τῶν ἐργατῶν. Εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν τὸ ζήτημα ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν γνωστοτάτην σύγκρουσιν μεταξύ γαιοκτημόνων καὶ βιομηχάνων ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῶν περὶ σιτηρῶν νόμων ἐπὶ τῶν ἐνοικίων τῆς γῆς καὶ τῶν πραγματικῶν μισθῶν. Προσφατώτερον, τὸ ζήτημα ἐδημιουργήθη καὶ πάλιν εἰς μίαν ἔκθεσιν περὶ τοῦ αὐστραλιανοῦ δασμολογίου, τὸ ὁποῖον κατηρτίσθη κατὰ τὸ 1929 ὑπὸ ὁμάδος διακεκριμένων Αὐστραλῶν οἰκονομολόγων. Τὸ προέχον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς ἦτο ὅτι ὑπεστήριζε τὸ δασμολόγιον ὡς μόνιμον στοιχεῖον τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστραλίας.

Ἄν καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν ἔπαιξε κάποιον ρόλον εἰς τὸ συμπέρασμα τῶν Αὐστραλῶν οἰκονομολόγων, ὁ κυριώτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ προστατευτισμοῦ ἦτο ἡ πεποίθησις ὅτι τὰ δασμολόγια ἐπέτρεπαν καλυτέραν διανομὴν τοῦ εἰσοδήματος μεταξύ γαιοκτημόνων καὶ ἐργατῶν ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία θὰ ἐπετυγχάνετο μὲ ἄλλον τρόπον. Ἡ ἔκθεσις ἀνέφερεν ὅτι ἡ δασμολογικὴ μείωσις θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ μείωσιν τῆς αὐστραλιανῆς παραγωγῆς βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τῶν κυριωτέρων ἐξαγωγικῶν προϊόντων τοῦ ἐρίου καὶ τοῦ σίτου. Καὶ δεδομένου ὅτι οἱ μισθοὶ ἀντιπροσωπεύουν ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας μεγαλύτερον τμῆμα ἀξίας τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων παρὰ ἀγροτικῶν, αἱ συνέπειαι τῆς μεταβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς αὐστραλιανῆς παραγωγῆς θὰ ἦσαν αὐξήσις τῆς ζητήσεως γῆς καὶ μείωσις τῆς ζητήσεως ἐργατικῶν χειρῶν. Κατὰ συνέπειαν, οἱ ἀγρόται θὰ ἐλάμβανον μικρότερον ποσοστὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἐλάμβανον ὑπὸ

καθεστώς προστασίας, ακόμη και εάν η εργατική δύναμις εκινήτο άνετως μεταξύ γεωργίας και βιομηχανίας.

Ἡ αὐστραλιανή ἔκθεσις, ὅπως καὶ αἱ δασμολογικαὶ ἀντιθέσεις εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, τὴν Μεγάλην Βρετανίαν καὶ ἄλλας χώρας ὑπεγράμμισαν τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν τὰ δασμολόγια ἐπὶ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος. Ἐν τούτοις, εἰς τὸν εἰδικὸν αὐτὸν κλάδον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἡ οἰκονομικὴ θεωρία μέχρι πρό τινοσ ὀλίγον μόνον συνέβαλεν. Ὅπως ἐσημειώθη προηγουμένως, οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι, μὲ τὴν ὑπεραπλοποιημένην θεωρίαν των περὶ τῆς παραγωγῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πρόβλημα. Φυσικὰ, ἀντελαμβάνοντο σαφῶς ὅτι ἡ προστασία ὠφελεῖ τοὺς παραγωγοὺς ὠρισμένων ἐμπορευμάτων καὶ ὅτι παράγοντες τῆς παραγωγῆς ἰδιάζοντες πρὸς τὰς προστατευόμενας βιομηχανίας θὰ ἐπωφεληθοῦν ἐπίσης ἀπὸ τὰ δασμολόγια. Ἄλλ' ἐὰν τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν καὶ τὸ κεφάλαιον εἶναι κινητὰ καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν τείνει νὰ ἐξισωθῆ εἰς ὅλας τὰς βιομηχανίας, ἡ ἐκ μακρᾶς παραδόσεως θεωρία τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης δὲν δύναται νὰ καταδείξη τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὰ δασμολόγια ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν μεγάλων κατηγοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἡ «Ἔργασια», τὸ «Κεφάλαιον» καὶ ἡ «Γῆ». Ἐλλείπει θεωρίας περὶ παραγωγῆς, ἡ ὁποία νὰ ἀναγνωρίζη τὴν ὑποκατάστασιν ἐνὸς παράγοντος εἰς τὴν θέσιν ἄλλου, ὑπῆρχε τάσις ἀποδοχῆς τῆς ἰδέας ὅτι τὸ εἰσόδημα ἐκάστου ἐκ τῶν παραγόντων ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν παραγωγικότητα ὁλοκλήρου τῆς οἰκονομίας καὶ συναγωγῆς τοῦ συμπεράσματος, ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον αὐξάνει τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, πρέπει ἐπίσης νὰ αὐξάνη τὰ εἰσοδήματα ἐκάστου ἐκ τῶν παραγόντων ἰδιαίτερώς.

Ἄν καὶ εὐρέως ὑποστηριζομένη, ἡ ἄποψις αὐτὴ δὲν ἦτο καθόλου γενικὴ οὔτε ἀκόμη μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς κλασσικῆς παραδόσεως. Π.χ., κατὰ τὸ 1906 ὁ Πιγκὸν παρετήρησεν ὅτι «τὸ δασμολόγιον αὐξάνει τὴν παραγωγὴν μιᾶς βιομηχανίας Α, εἰς βάρος ἄλλης βιομηχανίας Β καὶ ὅτι ἐὰν ἕνας παράγων τῆς παραγωγῆς παίζη σημαντικώτερον ρόλον εἰς τὴν Α παρὰ εἰς τὴν Β, ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θὰ προκαλέσῃ αὔξησιν τῆς ἀναλογίας τοῦ συνολικοῦ προϊόντος, τὸ ὁποῖον συρρέει εἰς τὸν παράγοντα αὐτόν. Ἐπὶ πλέον, ἐὰν τὸ δασμολόγιον μειώνη τὸ πραγματικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐν τῷ συνόλῳ του, ὁ Πιγκὸν ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἀπόλυτος θέσις τοῦ εὐνοουμένου παράγοντος θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιωθῆ. «Ἡ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν αὔξησις εἰς τὴν μερίδα τοῦ μερίσματος, τὸ ὁποῖον λαμβάνει ὁ εὐνοούμενος παράγων θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερβῆ τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν μείωσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ μερίσματος».

Ὁ Βίνερ καὶ ὁ Ὀχλιν ἐξέφρασαν βραδύτερον παρομοίας ἀντιλήψεις, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος παρετήρησεν ὅτι θὰ ἦτο ἀπίθανος ἡ διὰ τῆς προστασίας αὔξησις τῶν ἀπολύτων ὅσον καὶ τῶν σχετικῶν ἐσόδων τοῦ εὐνοουμένου παράγοντος. Οὕτω, κατὰ τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη, φαίνεται ὅτι ἐγένετο δεκτὸν ὅτι τὰ δασμολόγια τείνουν νὰ αὐξήσουν τὴν σχετικὴν μερίδα ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ

είσοδήματος, ἡ ὁποία συσσωρεύεται εἰς ὠρισμένους παράγοντας τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἐξεδηλώθη ἀμφιβολία περὶ τοῦ κατὰ πόσον θὰ ηὔξανοντο τὰ ἀπόλυτα ἔσοδα τῶν εὐνοουμένων παραγόντων. Μὲ ἄλλας λέξεις, οἱ οἰκονομολόγοι δὲν ἦσαν ἀκόμη βέβαιοι ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῆς προστασίας ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ὠρισμένων παραγόντων, ἂν καὶ ἦσαν σύμφωνοι ἐπὶ τοῦ ὅτι ἡ προστασία αὕτη θὰ ηὔξανε πιθανῶς τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ ὁποία θὰ κατηθύνετο πρὸς τοὺς εὐνοουμένους παράγοντας τῆς παραγωγῆς.

Μέγα μέρος τῆς ἀβεβαιότητος αὐτῆς ἐξηφανίσθη κατὰ τὸ 1941, ὡς ἀναφέρεται εἰς μίαν ἔκθεσιν τῶν Στόλπερ καὶ Σαμούελσον, ἡ ὁποία ἐνεφάνισε μίαν ἀξιοσημείωτον ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος Χέκσερ - Ὀχλιν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ προβλήματος τῶν δασμολογιῶν. Ἡ ἔκθεσις ἀπέδειξεν, ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιδράσεών της ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἐν τῷ συνόλῳ του, ἡ προστασία ἐφ' ὅσον δὲν συνοδεύεται ἀπὸ ἀντίποινα, αὐξάνει πάντοτε τὰ πραγματικά ἔσοδα καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν τοῦ παράγοντος τῆς παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι σχετικῶς μεγάλος εἰς τὰς προστατευομένας βιομηχανίας. Π.χ. ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι μία χώρα ἔχει δύο μεγάλας βιομηχανίας, ἐνδυμασιῶν καὶ τροφίμων καὶ δύο παράγοντας παραγωγῆς, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. Ἄς ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι ἡ ἐργασία ἔχει μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὴν παραγωγὴν ἐνδυμασιῶν παρά εἰς τὴν βιομηχανίαν τροφίμων καὶ ὅτι ἡ χώρα εἶναι εἰσαγωγεὺς ἐνδυμασιῶν. Τότε ἕνας δασμὸς ἐπὶ τῶν ἐνδυμασιῶν θὰ αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴν τῆς βιομηχανίας αὐτῆς καὶ θὰ μετατοπίσῃ τόσον τὸ κεφάλαιον ὅσον καὶ τὴν ἐργασίαν ἀπὸ τὴν γεωργίαν εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Συμφώνως πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Στόλπερ - Σαμούελσον ἡ μετατόπισις αὕτη πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν θὰ μειώσῃ κατ' ἀνάγκην τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἐργασίας πρὸς τὸ κεφάλαιον καὶ εἰς τοὺς δύο τομεῖς. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ βιομηχανία τροφίμων, εἰς τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται μικρὸς σχετικῶς ἀριθμὸς ἐργατῶν, δὲν δύναται νὰ προμηθεύσῃ ἀρκετὴν ἐργατικὴν δύναμιν πρὸς διατήρησιν τῆς παλαιᾶς ἀντιστοιχίας ἐργασίας—κεφαλαίου εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐνδυμασιῶν, χωρὶς δημιουργίαν ἀνισότητος μεταξὺ τῶν ὀριακῶν παραγωγικοτήτων καὶ συνεπῶς τῶν μισθῶν εἰς τὰς δύο βιομηχανίας. Τώρα, ἐὰν ἡ ἀντιστοιχία τῆς ἐργασίας πρὸς τὸ κεφάλαιον μειωθῇ καὶ εἰς τὰς δύο βιομηχανίας, ἐκ τοῦ νόμου τῶν μεταβλητῶν ἀναλογιῶν συνάγεται ὅτι τὸ ὀριακὸν προϊόν τῆς ἐργασίας καὶ ὡς τούτου οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτεροι ἀπὸ ὅσον ἦσαν προηγουμένως, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ μετροῦνται βάσει προστατευομένου προϊόντος, τῶν ἐνδυμασιῶν ἢ τοῦ μὴ προστατευομένου προϊόντος, δηλαδὴ τῶν τροφίμων. Οὕτως, ἐὰν ἡ προστασία αὐξάνῃ τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος ὡς πρὸς τὰς ἐνδυμασίας ὁ χρηματικὸς μισθὸς θὰ ηὔξανετο ἀκόμη περισσότερον.

Τὸ πραγματικὸν ἔσοδον τοῦ δευτέρου παράγοντος, τοῦ κεφαλαίου, μειοῦται ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς συνθέσεως τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία προεκλήθη ἀπὸ τὸν δασμὸν

καὶ καθιστᾷ τὸ κεφάλαιον γονιμώτερον παράγοντα καὶ εἰς τὰς δύο βιομηχανίας.

Καὶ δοθέντος ὅτι αἱ ποσότητες τῶν παραγόντων ὑποτίθεται ὅτι δὲν ἐπιηρεάζονται ἀπὸ τὸν δασμὸν, εἶναι προφανές ὅτι ὁ δασμὸς ἠῤῥξησε τόσον τὸ σχετικὸν ὅσον καὶ τὸ ἀπόλυτον ἔσοδον τῆς ἐργασίας καὶ ἐμείωσε τόσον τὸ σχετικὸν ὅσον καὶ τὸ ἀπόλυτον ἔσοδον τοῦ κεφαλαίου. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει ἡ ἔκθεσις αὕτη τοῦ Στόλπερ καὶ τοῦ Σαμούελσον δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μονοπωλιστικούς ἢ ἄλλους περιορισμούς εἰς τὴν κίνησιν τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Ἀντιθέτως, συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον ἀποκομίζουν τὸ αὐτὸ ἔσοδον εἰς ὅλας τὰς βιομηχανίας. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας ἐν τῷ συνόλῳ της. Ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ παραγωγή ἀφήνη ἀμεταβλήτους τὰς ἐξωτερικὰς τιμὰς ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν καὶ ὅταν τὸ πραγματικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα ἐν τῷ συνόλῳ του μειοῦται ἀντιστοίχως, παραμένει ἀληθές ὅτι τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα τοῦ σημαντικωτέρου παράγοντος εἰς τὰς προστευομένας βιομηχανίας αὐξάνεται διὰ τοῦ δασμοῦ.

Ὅταν προσπαθοῦμεν νὰ κάμωμεν πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς γνώμης τῶν Στόλπερ - Σαμούελσον, προκύπτουν ὠρισμένα περιπλοκά. Πιθανῶς, ἡ σημαντικωτέρα ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Τὸ ἀνωτέρω συνοψισθὲν συμπέρασμα σχετικῶς μὲ τὰς συνεπείας τῶν δασμῶν ἐπὶ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος δύναται νὰ ἀποδειχθῆ μόνον εἰς τὴν ἀπλοποιημένην περιπτώσιν δύο παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Ὅταν εἰς τὸν ὑπολογισμὸν περιλαμβάνωνται περισσότεροι τῶν δύο παραγόντων οἱ ὅροι «σχετικῶς ὀλίγοι παράγοντες» καὶ «σχετικῶς πολλοὶ παράγοντες» χάνουν μέρος τῆς ἀκριβοῦς των ἐννοίας.

Ἐπὶ πλέον, ἐὰν μερικοὶ ἐκ τῶν παραγόντων εἶναι συμπληρωματικοί, δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ λέγεται ὅτι τὸ ὄριακὸν προϊόν ἐνὸς ὠρισμένου παράγοντος ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ, ἐν συγκρίσει πρὸς κάποιον ἄλλον παράγοντα, ποσὸν του. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν περιπλοκὴν αὐτὴν, φαίνεται λογικὴ, ὅπως ἐπὶνίχθησαν οἱ Στόλπερ καὶ Σαμούελσον, ἡ συναγωγή ὠρισμένων συμπερασμάτων. Π.χ., εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ σχετικὴ ὑπεροχὴ μας εἰς τὴν γεωργίαν ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸ μέγα κατ' ἐργάτην ποσοστὸν γῆς. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς οἱ δασμοὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἤμπορεῖ νὰ συνέβαλον κατὰ πολὺ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐργαζομένης τάξεως ἐν τῷ συνόλῳ της, δοθέντος ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ σπουδαιότερον παράγοντα εἰς τὴν βιομηχανίαν παρὰ εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὸ ἴδιον ἰσχύει εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς Αὐστραλίας. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ θεώρημα τῶν Στόλπερ - Σαμούελσον παρέχει ἓνα ἐπιστημονικὸν στήριγμα διὰ τὸ συμπέρασμα τῆς αὐστραλιανῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ δασμολόγιον συνέβαλεν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐργαζομένης τάξεως.

Οὕτως, αἱ πρόσφατοι συζητήσεις σχετικῶς μὲ τοὺς δασμούς καὶ τὴν δια-

νομήν τοῦ εἰσοδήματος μικράν ὑποστήριξιν παρέσχον εἰς τὴν *pauper labour* argument for tariffs.

Σήμερον, θὰ ἤμεθα ἀναμφιβόλως σύμφωνοι μὲ τὸν Τάουσιγκ εἰς τὸ ὅτι κανεῖς «ἄξιος λόγου οἰκονομολόγος δὲν θὰ ὑπεστήριζεν ὅτι ἓνα προστατευτικὸν δασμολόγιον ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν παράγοντα εἰς τὴν ὑψωσιν τῶν μισθῶν εἰς μίαν χώραν». Ἐξ ἄλλου, ὅπως παρετήρησεν ὁ Βίνερ, τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἑνὸς παράγοντος τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα διὰ τοὺς δασμούς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μιᾶς χώρας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς.

Ἐὰν εἶναι δυνατὴ ἡ παραγνώρισις τῶν συνεπειῶν ἐπὶ τῶν ὄρων τοῦ ἐμπορίου τότε τὰ δασμολόγια μειώνουν πάντοτε τὴν συνολικὴν ποσότητα τῶν διαθεσίμων ἐμπορευμάτων μιᾶς χώρας καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ κέρδος ἑνὸς παράγοντος τῆς παραγωγῆς ὑπερκαλύπτεται ἀπὸ τὰς ζημίας ἄλλων.

Ἐμπορικὴ πολιτικὴ καὶ ἀναζωογόνησις τοῦ μερκαντισμοῦ

Ἄφοῦ ἐθίξαμεν δύο ἀπόψεις τῆς θεωρίας τῶν δασμολογιῶν, φαίνεται ὅτι δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις σχετικῶς μὲ τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς. Ἄν καὶ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐρύτερον ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῶν δασμολογιῶν, τὸ ζήτημα τῶν δασμολογιῶν ἦτο εἰς τὸ κέντρον τόσων πολλῶν ἱστορικῶν συγκρούσεων εἰς τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, ὥστε εἶναι προτιμότερον νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ τὸ εὐρύτερον θέμα.

Αἱ βασικαὶ διαφοραὶ εἰς τὸν τομέα τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἀπεικονίζονται σαφῶς ἀπὸ τὰς γνωστὰς διαφορὰς ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν ἐμποριοκρατῶν καὶ κλασσικῶν οἰκονομολόγων. Διὰ τοὺς ἐμποριοκράτας, αἱ βασικαὶ λειτουργίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ ἐξεύρεσις διεξόδου διὰ τὴν πλεονάζουσαν παραγωγὴν μιᾶς χώρας καὶ ἡ ἀπόκτησις μεγάλου ἀποθέματος νομισματικῶν μετάλλων. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν, οἱ ἐμποριοκράται ὑπεστήριζαν τὰ δασμολόγια, τὰς ἐπιδοτήσεις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ἄλλα μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν μονίμου καὶ μεγάλου πλεονάσματος. Τὸ κλασσικὸν σύστημα τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας ἀνεπτύχθη ἐν μέρει ὡς ἀρνήσις τῶν ἐμποροκρατικῶν αὐτῶν δογμάτων καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ κλασσικὴ θεωρία παρεξηγήθη καὶ ἐκακοποιήθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, παραμένει ἐν τούτοις ὄχυρὸν κατὰ τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν περιοριστικῶν μέτρων.

Τὸ θεμελιῶδες δόγμα τῆς κλασσικῆς θεωρίας ἦτο ὅτι ὁ σκοπὸς ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος δὲν εἶναι ἡ ἐξεύρεσις ἀγορῶν διὰ τὴν πλεονάζουσαν παραγωγὴν ἢ ἡ αὔξησις τῶν ἐμπορικῶν κερδῶν ἀλλ' ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἀπεδέχθησαν τὸν νόμον τοῦ Σαϊῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐπίστευαν ὅτι ἡ γενικὴ ὑπερπαραγωγὴ ἦτο ἀδύνατος. Ἐκ τούτου προέκυψεν ὅτι τὸ κυριώτερον πρόβλημα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην δὲν ἦτο ἡ ἐξεύρεσις ἀπασχολήσεως, διὰ τὸ ἀδρανοῦν

κεφάλαιον, τὴν ἀδρανοῦσαν ἐργασίαν καὶ γῆν, ἀλλ' ἢ χρησιμοποίησις τῶν πηγῶν αὐτῶν κατὰ τὸν ἀποτελεσματικώτερον τρόπον.

Εἰς τὸν τομέα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, τοῦτο σημαίνει μεταβολὴν εἰς τὴν ἔμφασιν ἀπὸ τὰς ἐξαγωγὰς εἰς τὰς εἰσαγωγὰς. Ἡ χρησιμότης τῶν ἐξαγωγῶν θὰ ἔπρεπε νὰ κριθῆ ὄχι ἀπὸ τὴν συμβολὴν των εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀπασχόλησιν παρὰ ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαγωγῶν, ἡ ὁποία ἀποκτᾶται εἰς ἀντάλλαγμα. Κατὰ τὴν ἐμποριοκρατικὴν ἀντίληψιν αἱ ἐπιχορηγήσεις τῶν ἐξαγωγῶν εἶναι ἐπιθυμηταὶ διότι ἐδημιούργησαν διέξοδον διὰ τὴν πλεονάζουσαν παραγωγὴν, ἐνῶ οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ τοιαύτη διέξοδος δὲν ἦτο ἀναγκαία καὶ ὅτι ἡ αὔξησις τῶν ἐξαγωγῶν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, ἐσήμαινε μείωσιν τοῦ ποσοῦ τὸ ὅποιον διατίθεται δι' ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Μὲ ἄλλας λέξεις, αἱ ἐξαγωγαὶ ἐθεωρήθησαν ἐπιθυμηταὶ μόνον ἐφ' ὅσον αἱ πρόσθετοι εἰσαγωγαί, αἱ ὁποῖαι θὰ καθίσταντο δυναταὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἦσαν χρησιμώτεραι εἰς τοὺς καταναλωτὰς ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ θυσιάσθῃ. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἔνα ἐξαγωγικὸν πλεόνασμα, χρηματοδοτούμενον ἀπὸ εἰσαγωγὰς τῶν πολυτίμων μετάλλων, δὲν ἀπετέλει ἐπιθυμητὴν μακροπρόθεσμον πολιτικὴν, δοθέντος ὅτι τὰ νομισματικὰ μεταλλικὰ ἀποθέματα δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἱκανοποιῦν ἀνάγκας.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἄποψιν, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐξάγουν ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν προσθέτων πόρων διὰ παραγωγὴν πρὸς ἐγγωρίαν κατανάλωσιν. Ὅπως δὲ ποτε, τὸ κλασσικὸν σύστημα ἀντιμετώπιζε αὐτόματον τάσιν ἰσοζυγίσεως ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν κινήσεων τοῦ χρυσοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Ὡς ἐκ τούτου αἱ προσπάθειαι διατηρήσεως ἐξαγωγικοῦ πλεονάσματος ὡς αὐτοαναιρούμεναι : οἱ δασμοὶ καὶ ἄλλα ἐμπόδια παρεμβαλλόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀντὶ νὰ αὐξάνουν τὴν ἀπασχόλησιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, θὰ μετέφεραν ἀπλῶς τοὺς πόρους ἀπὸ τὰς ἐξαγωγικὰς βιομηχανίας εἰς τὰς βιομηχανίας εἰδῶν ἐσωτερικῆς κατανάλωσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἐμείωναν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐργασίας καὶ ἄλλων παραγόντων εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν.

Εἰς τοὺς Ἄγγλους οἰκονομολόγους τὸ κλασσικὸν αὐτὸ σύστημα ἀντικατέστησε ταχέως τὰ ἐμποριοκρατικὰ δόγματα καὶ ἦτο τὸ κατὰ πολὺ περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐπιβληθὲν σύστημα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τὰ ἐμποριοκρατικὰ δόγματα ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν. Ἐπὶ μέγα χρονικὸν διάστημα, τὸ ἐπιχείρημα κατὰ τὸ ὅποιον οἱ δασμοὶ συνέβαλαν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως ἐνεφανίζετο καὶ ἐπανενεφανίζετο εἰς τὰς δημοσίας συζητήσεις καὶ ταυτοχρόνως τὰ δόγματα αὐτὰ ἀνεσκευάζοντο ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων — ἐνίοτε μὲ ἔμφασιν. Πλὴν τῆς ἰσχύος τῶν εἰδικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ δεσπότης παράγων εἰς ὀλόκληρον τὴν δασμολογικὴν νομοθεσίαν, οἱ πραγματικοὶ οἰκονομικοὶ λόγοι τῆς διατηρήσεως τῆς ἰσχύος τῶν ἐμποριοκρατικῶν ἐπιχειρημάτων δὲν κατεφάνησαν παρὰ κατὰ τὴν

δεκαετία 1930—1940, όπότε ή κεύνσιανή επανάσταση ώδήγησεν εις επανεξέτασιν τής κλασσικής θέσεως.

‘Ο ίδιος ό Κεύς υπέδειξε τόν κόκκον τής αλήθείας, ό όποιος υπήρχεν εις τό έμποριοκρατικόν σύστημα και παρά τό γεγονός ότι ή άνασκόπησις αύτη υποτίθεται ότι καλύπτει όλόκληρον τό πεδión τής θεωρίας τής διεθνούς οικονομικής έπιστήμης θά ήτο ίσως προτιμότερον νά παραπέμφωμεν τόν άναγνώστην εις τήν μελέτην του Κεύς. Τό κλασσικόν έπιχείρημα έναντίον του έξαγωγικού πλεονάσματος ώς μονίμου πολιτικής στηρίζεται ή καταπίπτει με τήν παραδοχήν ή τήν άπόρριψιν τής ιδέας ότι τό οικονομικόν σύστημα τείνει αύτομάτως πρós μίαν κατάστασιν πλήρους άπασχολήσεως και δοθέντος ότι ό Κεύς άπέρριξε τήν ιδέαν αύτην ήτο ύποχρεωμένος νά άπορρίψη έπίσης τήν ιδέαν ότι ή διά έπιδοτήσεως ένθάρρυνσις τών έξαγωγών ή διά δασμών μείωσις τών εισαγωγών δέν θά ήσκει έπίδρασιν έπί τής άπασχολήσεως.

‘Εάν μία χώρα άρχίζη από μίαν θέσιν άναπασχολήτων πλουτοπαραγωγικών πηγών δέν είναι πλέον άληθές, όπως υπέθεταν οί κλασσικοί οικονομολόγοι, τό ότι ή αύξησις τών έξαγωγών συνεπάγεται μείωσιν τών πρós έσωτερικήν κατανάλωσιν άγαθών. ‘Αντιθέτως, έν σκεφθώμεν τούς άντικτύπους του ηύξημένου εισοδήματος, τό όποιον άποκτάται εκ του έξωτερικού έμπορίου διά τής ζητήσεως άγαθών και ύπηρεσιών είναι πιθανόν ότι ή αύξησις τών έξαγωγών έχει τήν έννοιαν ηύξημένης ζητήσεως και κατά συνέπειαν ηύξημένης παραγωγής έντοπίων άγαθών. ‘Ως εκ τούτου, τό έξαγωγικόν πλεόνασμα τό χρηματοδοτούμενον από τήν εισροήν χρυσοϋ δύναται νά είναι τό άμεσον αίτιον του ηύξημένου εισοδήματος και του ύψηλοτέρου βιοτικού επιπέδου εις τήν έξάγουσαν χώραν. Ούτως, οί έμποριοκράται ίσως, εις ώρισμένας περιπτώσεις, νά δικαιούνται όταν θεωρούν τό έξαγωγικόν πλεόνασμα ώς συνέπειαν τής ύπερπαραγωγής. ‘Όπως καταδεικνύει ό Κεύς, τά θεωρητικά θεμέλια τής κλασσικής άπόψεως ήσαν άσθενέστερα από όσον έπιστεύετο.

‘Εν πρώτοις, παραμένει ένα άκόμη πρόβλημα: Πώς είναι δυνατόν νά συμβιβασθῆ ή προώθησις ένός έξαγωγικού πλεονάσματος, ώς σταθερά πολιτική, με τό κλασσικόν έπιχείρημα ότι αί εισαγωγαι τείνουν αύτομάτως νά άντισταθμίσουν τās έξαγωγάς; ‘Εάν μία χώρα μειώνη τās εισαγωγάς της διά δασμών, ή ηύξημένη άπασχόλησις εις τās προστατευόμενας βιομηχανίας θά άνατραπή συντόμως δι’ άντιστοίχου μειώσεως τών έξαγωγών; Διά νά δοθῆ άπάντησις εις τά έρωτήματα αυτά, πρέπει νά άναφερθώμεν και πάλιν εις όσα έλέχθησαν ήδη σχετικώς με τόν μηχανισμόν ίσοζυγίσεως. Πρέπει νά γίνη δεκτόν ότι ή έπιβολή ένός δασμοϋ ή ή χορήγησις έπιδόματος θά έπιβάλλουν μίαν διαδικασίαν ίσοζυγίσεως, αν και ό μηχανισμός διαφέρει κάπως από εκείνον, τόν όποιον άντιμετώπιζαν οί κλασσικοί οικονομολόγοι. ‘Εάν ή άρχική διαταραχή όφείλεται εις δασμόν, είναι ένδεχόμενον νά αύξηθούν αί εισαγωγαι παρά τόν δασμόν, λόγω τής αύξήσεως του εισοδήματος και τής άπασχολήσεως εις τό έσωτερικόν, ένω αί έξαγωγαι θά μειωθούν λόγω τής μειώσεως του εισοδήματος εις τό έξωτερικόν. ‘Εν τούτοις, έλέχθη προηγουμένως, ότι ή διαδικασία ίσοζυγισμού θά είναι πιθανώς άτελής. Ούτως, ή σύγχρονος θεωρία

τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὑπαινίσσεται ὅτι μία χώρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ἔξαγωγικὸν πλεόνασμα ἐπὶ σημαντικὴν περίοδον χωρὶς ἀξιόλογον αὐτόματον τάσιν πρὸς πλήρη ἐξίσωσιν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν.

Ἐν τούτοις, ἓνα μεγάλο ἔξαγωγικὸν πλεόνασμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῆ ἐπ' ἀόριστον, διότι ἔνδεχομένως ὁ ὑπόλοιπος κόσμος θὰ ἔχη ἀποστερηθῆ τοῦ νομισματικοῦ χρυσοῦ του. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ πρὶν συμβῆ τοῦτο, ἄλλαι χῶραι θὰ καταφύγουν πιθανῶς εἰς ἀντίποινα, κυρίως ἔαν εἰς τὸν ὑπόλοιπον κόσμον αὐξάνεται ἡ ἀνεργία. Τὸ μέγιστον τὸ ὁποῖον μία χώρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ εἶναι ἡ διατήρησις ἑνὸς ἔξαγωγικοῦ πλεονάσματος τὸ ὁποῖον θὰ τῆς ἐξησφάλιζε λογικὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν νέαν χρυσοπαραγωγὴν τοῦ κόσμου. Ἐὰν ἐπιτύχῃ ἡ πολιτικὴ αὕτη καὶ ἀποφευχθοῦν τὰ ἀντίποινα, τὸ ἔξαγωγικὸν πλεόνασμα, ὅπως καταδεικνύει ὁ Κέϋνς, ὠφελεῖ διττῶς τὴν ἔξαγωγικὴν χώραν. Ἀφ' ἑνός, ἡ χώρα αὕτη αὐξάνει ἀμέσως τὸ εἰσόδημα καὶ τὴν ἀπασχόλησιν καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἡ αὐξήσις τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ, συμβάλλουσα εἰς τὴν μείωσιν τοῦ τόκου, τείνει νὰ αὐξήσῃ τὰς ἔσωτερικὰς ἐπενδύσεις. Οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι θὰ ἤρνούντο καὶ τὰς δύο αὐτὰς εὐμενεῖς συνεπεΐας. Οὗτοι ὑπερετίμησαν κάπως τὴν ἰδέαν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς διαδικασίας ἰσοζυγίσεως.

Ἐνῶ πάντα δεικνύουν σαφῶς ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ βάσεις τῆς ἐμποριοκρατίας ἦσαν ἰσχυρότεραι ἀπὸ ὅσον ἐνόμιζαν οἱ οἰκονομολόγοι, ἡ ἀναβίωσις τῆς ἐμποριοκρατικῆς θεωρίας δὲν ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκην λόγον διὰ τὴν ἀναγνώρισίν της ὡς πρακτικῆς πολιτικῆς. Φυσικά, ἐπὶ τῶν προβλημάτων πολιτικῆς τὸ πρῶτιστον πρόβλημα εἶναι ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἀντιτιθεμένων ἔθνικῶν συμφερόντων. Οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ὑπετίμων τὸ πρόβλημα τοῦτο διότι ἐπίστευαν ὅτι, ἐντὸς ὁρίων, τὸ ἔθνικόν συμφέρον συμπίπτει μὲ τὴν εὐημερίαν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας ἐν τῷ συνόλῳ της. Ἡ ἀναβίωσις τῆς ἐμποριοκρατίας ἀποδεικνύει, ἀτυχῶς, ὅτι ἡ ἀρμονία αὕτη συμφερόντων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς δεδομένη. Οὕτως, ἡ πρακτικὴ τοῦ διεθνoῦς ἀποτελεῖ πολὺ περισσότερο πρόβλημα διαπραγματεύσεων καὶ συμβιβασμοῦ ἀπὸ ὅσον ἐπίστευαν οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι. Ὅταν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀνεργία εἶναι ηὐξημένη, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν δεκαετίαν 1930-40, ἡ ἐμποριοκρατικὴ πολιτικὴ εὐνοεῖ σαφῶς μερικὰς χώρας εἰς βάρους ἄλλων.

Καὶ τοῦτο ὀδηγεῖ εὐκόλως εἰς ἀντίποινα τὰ ὁποῖα στεροῦν ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὰ ἐκ τῆς διεθνoῦς ἐξειδικεύσεως ὠφελήματα χωρὶς νὰ αὐξάνουν τὴν ἀπασχόλησιν εἰς καμμίαν χώραν. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ζητημάτων δὲν δύναται ἴσως νὰ κάμω τίποτε καλύτερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναφέρω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Κέϋνς ἐξέτασιν τῆς ἐμποριοκρατίας:

«... Ὑπάρχουν ἔντονοι ὑποψαίαι γενικοῦ χαρακτῆρος ἐναντίον τῶν περιορισμῶν τοῦ ἐμπορίου, ἐκτὸς ἔαν οὗτοι δικαιολογοῦνται ἀπὸ εἰδικoὺς λόγους. Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τοῦ διεθνoῦς καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας εἶναι πραγματικὰ καὶ οὐσιώδη ἂν καὶ ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἐπέμεινε πολὺ ἐπ' αὐτῶν. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποῖαν ἀποκομίζει ἡ χώρα μας ἀπὸ ἓνα εὐνοϊκὸν ἰσοζύγιον προκαλεῖ μίαν ἰσότημον βλάβην εἰς κάποιαν ἄλλην χώραν (ἓνα

σημείον τὸ ὁποῖον γνωρίζουν καλῶς οἱ ἐμποριοκράται) σημαίνει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ὄχι μόνον μεγάλη ἐπιφυλακτικότητα, ὥστε μία χώρα νὰ μὴ συσσωρεύσῃ ποσότητα πολυτίμων μετάλλων μεγαλύτεραν ἐκείνης τὴν ὁποῖαν εἶναι εὐλογον νὰ ἔχη, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ὅτι μία πολιτικὴ χωρὶς μέτρον δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἓνα ἀνόητον διεθνῆ συναγωνισμόν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν εὐνοϊκοῦ ἰσοζυγίου, συναγωνισμόν ζημιοῦντα ὅλους ἐξ ἴσου. Καὶ τέλος, ἡ πολιτικὴ ἐμπορικῶν περιορισμῶν εἶναι ἓνα δόλιον ὄργανον ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προφανοῦς ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, δεδομένου ὅτι τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, ἡ διοικητικὴ ἀδεξιότης καὶ ἡ ἔμφυτος δυσχέρεια τοῦ ἔργου δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀποτελέσματα ἀντικρυσ ἀντίθετα πρὸς τὰ ἀναμενόμενα».

VI. Συμπεράσματα

Ἡ ἀνωτέρω θεώρησις τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη ἐκάλυψε πλῆθος θεμάτων. Εἰς τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον ἀφιερῶθη εἰς τὸ νόμισμα κατεβλήθη προσπάθεια νὰ περιγραφοῦν αἱ τελευταῖαι ἐξελίξεις τῆς θεωρίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τόσον ὅταν αἱ τιμαὶ τοῦ συναλλάγματος εἶναι σταθεραὶ ὅσον καὶ ὅταν μεταβάλλονται. Καὶ εἰς τὴν καλουμένην «καθαράν» θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐνεφάνισε κάποιαν προσαρμογὴν νέων ἀνακαλύψεων εἰς τὴν θεωρίαν τῶν τιμῶν, εἰς τὰ εἰδικὰ προβλήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τέλος, αἱ τελευταῖαι μεταβολαὶ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου σχετίζονται μὲ εἰδικὰ προβλήματα τῆς δασμολογικῆς πολιτικῆς.

Ἀνατρέχοντες εἰς τὰ διάφορα ἐξετασθέντα θέματα εἶναι πιθανῶς ὠφέλιμον νὰ ἐρευνήσωμεν, συμπερασματικῶς, ἔαν αἱ πρόσφατοι καινοτομίαι κατ' ἀνακαλύψεις εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς θεωρίας ἔχουν τίποτε τὸ κοινόν. Ὑπάρχει π.χ. κάποια κοινὴ ἀρχὴ ἢ κάποια βασικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία νὰ συνδέσῃ τὰς συγχρόνους θεωρίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μὲ τὴν ἀναθεωρημένην θεωρίαν τῶν δασμολογιῶν; Ἡ, ἐκάστη ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις εἰς ἕκαστον κλάδον ἀποτελεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεμονωμένον φαινόμενον; Τὰ προηγουμένως ἀναφερθέντα ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ τελευταῖον ἀληθεύει. Ἐν τούτοις, πιστεύω ὅτι προσεκτικωτέρα μελέτη θὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην ὅτι αἱ νέαι θεωρίαι δὲν εἶναι τόσον ἀσύνδετοι ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως.

Ἐν τούτοις, ἡ συνδετικὴ ἰδέα εἶναι ἀρνητικὴ. Ἱστορικῶς, ἡ μεσοπολεμικὴ περίοδος θὰ παραμείνῃ ὡς περίοδος ὑποχωρήσεως ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν τιμῶν, υἱοθετήθησαν δὲ ὅλα τὰ εἶδη προσωρινῶν μέτρων πρὸς ρύθμισιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς ἐθραύσθη καὶ κανεὶς δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζῃ τί θὰ κάμῃ καὶ διατί. Τοῦτο ἴσχυεν ἀκόμη περισσότερο διὰ τὸν διεθνῆ μηχανισμόν παρὰ διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀγορὰς καὶ εἰς πολὺ μεγάλην ἔκτασιν αἱ θεωρητικαὶ ἐξελίξεις ἀπετέλουν ἀντανάκλασιν τῶν ἐμπειρικῶν.

Ἐνῶ οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἐζήτησαν τὴν εὐρείαν λειτουργίαν τοῦ

συστήματος τῶν τιμῶν, οἱ οἰκονομολόγοι τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐμελέτησαν τὰς ἐξαιρέσεις ἢ τὰς εἰδικὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐλειτούργει ὁ μηχανισμὸς τῶν διεθνῶν τιμῶν. Οὕτω, π.χ., διεπιστώθη ὅτι ὁ μηχανισμὸς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὑπὸ τὸν χρυσοῦν κανόνα ἦτο ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὸς ἀπὸ ὅσον ἐνόμιζαν οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι. Καί, κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη, διεπιστώθη ὅτι ἀκόμη καὶ μὲ τὰς εὐκάμπτους συναλλαγματικὰς τιμὰς τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆται ὡς δεδομένον. Αἱ ἀμφιβολίαι σχετικῶς μὲ τὸ σύστημα τιμῶν δὲν περιωρίζοντο εἰς τὰς νομισματικὰς πλευρὰς τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἐπίσης, εἰς τὴν θεωρίαν τῶν τιμῶν ἐξεδηλώθη κίνησις ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰς πατροπαράδοτους ἀντιλήψεις. Μεγαλύτερα ἔμφασις ἐδίδοτο εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀνεμπόδιστος λειτουργία τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρως ἀγορᾶς δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ὠφέλιμος εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἡ κλασσικὴ ἀντίληψις τῆς ἁρμονίας συμφερόντων μεταξὺ τῶν χωρῶν, τὴν ὁποίαν δὲν ὑπεστήριζε πλήρως οὔτε ἡ κλασσικὴ θεωρία ἠμφεσβητήθη περισσότερον. Μεγάλῃ σημασία — ἴσως πολὺ μεγάλη — ἐδόθη εἰς τὰ ὀφέλη τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ ἀντλοῦν ἕκαστη χώρα ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν ρύθμισιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀναμφιβόλως, ἓνα ποσοστὸν τῆς γενικῆς αὐτῆς ὑποχωρήσεως ἐκ τοῦ συστήματος τῶν τιμῶν εἰς τὴν διεθνή οἰκονομικὴν θεωρίαν ἦτο ὠφέλιμον, διότι συνέβαλεν εἰς ρεαλιστικωτέραν ἐκτίμησιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς οἰκονομολόγους. Ἐν τούτοις, φαίνεται ὅτι τὸ ἐκκρεμὲς στρέφεται τώρα πρὸς τὴν ἀντικλασσικὴν κατεύθυνσιν. Τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη παρέχουν μίαν παραμορφωμένην εἰκόνα τῆς κανονικῆς λειτουργίας ἑνὸς διεθνοῦς συστήματος ἀγορῶν — πρόκειται μᾶλλον περὶ γελοιογραφίας παρὰ περὶ εἰκόνας — καὶ ἡ παραμόρφωσις αὐτὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν. Ἐὰν κατὰ τὸ παρελθὸν ἐζητούσαμεν πολλὰ ἀπὸ τὸ σύστημα τιμῶν, ὑπάρχει κίνδυνος ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ προσδοκῶμεν ἀπὸ αὐτὸ ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ.

Τὸ μεγαλύτερον κατὰ τὸ παρελθὸν σφάλμα μας, σφάλμα, τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν ἴσως περισσότερον ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο εἰς τὸν κλονισμὸν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ σύστημα τῶν τιμῶν, συνίστατο εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀνεμνετο ἀπὸ τὸν μηχανισμὸν τῶν τιμῶν ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος. Ἐπ' αὐτοῦ διεφωτίσθημεν τεραστίως κατὰ τὰ μεσοπολεμικὰ ἔτη καὶ ἤδη ἀναγνωρίζεται γενικῶς ὅτι ἡ οἰκονομικὴ σταθερότης ἀπαιτεῖ συνεχῆ ἐπίβλεψιν καὶ σχεδιασμὸν. Καθ' ὅσον ὁ κόσμος ἐπιτυγχάνει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς σταθερότητος διὰ μέτρων συμπληρούντων τὸ σύστημα τῶν τιμῶν, τὸ ἐξ ἴσου σημαντικὸν πρόβλημα τῆς διαθέσεως τῶν πόρων, τόσον τῶν ἐγχωρίων ὅσον καὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ἠδύνατο εὐλόγως νὰ ἀφεθῆ εἰς τὸν μηχανισμὸν τῆς ἀγορᾶς.

Ἐν ἀπουσία μεγάλων οἰκονομικῶν κάμψεων, ὑπάρχει λόγος νὰ πιστευεῖται ὅτι τὰ ἰσοζύγια πληρωμῶν εἰς πλείστας χώρας θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσοζυγισθοῦν διὰ μικρῶν ἀναπροσαρμογῶν τῶν συναλλαγματικῶν τιμῶν. Ὡς ἐκ τούτου, θὰ ἦτο περιττὴ ἡ ἐφαρμογὴ ἐμπορικῶν περιορισμῶν καὶ ἐλέγχων. Ἐπὶ